

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет економіки та управління
Кафедра економічної теорії

Освітньо-професійна програма «Економічна аналітика»
Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 051 Економіка

Форма здобуття освіти: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему «**АНАЛІТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В**
УКРАЇНІ»

здобувача Овсяннікової Дар'ї Олегівни

(підпис)

Науковий керівник: к.е.н, доцент Дмитро ХОХИЧ

(підпис)

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

В.о. завідувача кафедри: д.е.н., професор Володимир
КИРИЛЕНКО

(підпис)

Київ 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет економіки та управління
Кафедра економічної теорії

Освітньо-професійна програма «Економічна аналітика»
Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 051 Економіка

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

_____ **Андрій КОТЕНОК**
(підпис)

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри

_____ **Володимир КИРИЛЕНКО**
(підпис)

«23» вересня 2025 р.

«23» вересня 2025 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ
здобувачу вищої освіти Овсяннікової Дар'ї Олегівни

очної (денної) форми здобуття освіти навчання

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи

на тему «Аналітичне оцінювання інфляційних процесів в Україні»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «12» вересня 2025 р .№ 1391-ст

Кваліфікаційна магістерська робота виконується на матеріалах

Міністерства економіки , довкілля та сільського господарства України, департамент
стратегічного планування та макроекономічного прогнозування

(назва бази практики)

План кваліфікаційної магістерської роботи

Розділ 1	Теоретико-методологічні основи дослідження інфляційних процесів
Розділ 2	Аналітична оцінка інфляційних процесів в економіці України
Розділ 3	Сучасний стан та напрями вдосконалення антиінфляційної політики держави
Об'єкт дослідження:	інфляційні процеси в економіці України
Предмет дослідження:	механізми та інструменти регулювання інфляції України
Мета кваліфікаційної магістерської роботи:	комплексна аналітична оцінка інфляційних процесів в Україні та ефективності механізмів монетарної політики у їх стримуванні, а також розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення антиінфляційної політики

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	Розкрити економічну природу інфляції, визначити її види та охарактеризувати соціально–економічні наслідки для національної економіки; проаналізувати чинники, що зумовлюють інфляційні процеси, та їх вплив на економічну стабільність держави; дослідити сучасні методологічні підходи до вимірювання та аналітичної оцінки інфляційних процесів із використанням кількісних методів дослідження.
У розділі 2	Дослідити динаміку інфляційних процесів в Україні за останні роки, виокремивши ключові тенденції та фактори впливу; побудувати прогнозні сценарії розвитку інфляційних процесів в Україні на основі статистичного аналізу та економіко–математичного моделювання; узагальнити міжнародний досвід регулювання інфляційних процесів та оцінити можливості його застосування в Україні.
У розділі 3	Охарактеризувати сучасний стан антиінфляційної політики України, визначивши основні проблеми та обмеження її реалізації; оцінити ефективність монетарних інструментів у стримуванні інфляції в Україні; розробити практичні пропозиції щодо вдосконалення механізмів та інструментів антиінфляційної політики держави.

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)

Димитро ХОХИЧ

«19» вересня 2025 р.

Завдання одержав здобувач

(підпис)

Дар'я ОВСЯННKOBA

«19» вересня 2025 р.

Реферат

Кваліфікаційна магістерська робота містить 88 сторінки, 6 таблиць, 7 рисунки, список використаних джерел із 51 найменувань, додатки.

«Аналітичне оцінювання інфляційних процесів в Україні».

Об'єктом дослідження є інфляційні процеси в економіці України.

Предметом дослідження є механізми та інструменти регулювання інфляції в Україні.

Метою дослідження є комплексна аналітична оцінка інфляційних процесів в Україні та ефективності механізмів монетарної політики у їх стримуванні із застосуванням економіко–математичних методів і прогнозування, а також розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення антиінфляційної політики.

У межах роботи визначено такі **завдання**: розкрити економічну природу інфляції, її види та соціально-економічні наслідки; проаналізувати чинники, що зумовлюють інфляційні процеси в Україні; дослідити сучасні методологічні підходи до вимірювання та оцінювання інфляції; здійснити аналітичну оцінку динаміки інфляційних показників за останні роки; побудувати прогнозні сценарії розвитку інфляції із застосуванням економіко-математичного моделювання; узагальнити міжнародний досвід регулювання інфляційних процесів та оцінити можливості його імплементації в Україні; охарактеризувати сучасний стан антиінфляційної політики держави й оцінити ефективність монетарних інструментів; розробити практичні пропозиції щодо вдосконалення механізмів регулювання інфляції.

Теоретична, методична та практична значущість полягає у систематизації підходів до аналізу інфляції, проведенні економіко-математичного прогнозування інфляційних процесів, оцінюванні ефективності монетарної політики та формуванні практичних рекомендацій щодо вдосконалення інструментів антиінфляційної політики в умовах воєнної економіки. Результати можуть бути використані в діяльності органів державної влади, у стратегічному плануванні, макроекономічному прогнозуванні та подальших наукових дослідженнях у сфері інфляції та макроекономічної стабільності.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи – 2025.

Рік захисту роботи – 2025.

Ключові слова: інфляція, макроекономічна нестабільність, монетарна політика, індекс споживчих цін, економіко-математичне моделювання, інфляційне таргетування, антиінфляційна політика .

Відгук
про кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача факультету економіки та управління
освітньо-професійної програми «Економічна аналітика»
Овсянникової Дар'ї Олегівни
на тему «Аналітичне оцінювання інфляційних процесів в Україні»

1. Актуальність теми:

Тема кваліфікаційної роботи є актуальною з огляду на глибокі макроекономічні трансформації спричинені повномасштабною війною, значними структурними дисбалансами та посиленням інфляційного тиску в Україні. Інфляція визначає рівень економічної стабільності, впливає на добробут населення, інвестиційну активність та ефективність державної політики. Потреба у якісному аналітичному оцінюванні динаміки інфляційних процесів, чинників та прогнозних сценаріїв розвитку надає дослідженню актуальності як у науковому, так і в практичному вимірах.

2. Позитивні риси кваліфікаційної магістерської роботи:

Робота характеризується чіткою логіко-структурною побудовою та повнотою розкриття теми. Вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків і додатків та містить 6 таблиць, 7 рисунків й 51 використане джерело. У першому розділі автор ґрунтовно висвітлює економічну природу інфляції, її види, причини та соціально-економічні наслідки, а також здійснює аналіз сучасних методологічних підходів до оцінювання інфляційних процесів.

Другий розділ відзначається високим рівнем аналітичності: подано комплексну оцінку динаміки інфляційних показників в Україні, проведено статистичний аналіз та побудовано прогнозні сценарії розвитку інфляції з використанням економіко-математичного моделювання. Значним позитивом є застосування кількісних методів та імплементація міжнародного досвіду для посилення обґрунтованості результатів. У третьому розділі проаналізовано сучасний стан антиінфляційної політики, оцінено ефективність монетарних інструментів НБУ та запропоновано комплекс практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання. Загалом робота демонструє високий рівень структурованості, аналітичної глибини та коректності використання статистичних даних.

3. Наявність самостійних розробок автора:

У роботі присутні елементи авторської наукової новизни. Автор самостійно здійснив аналіз динаміки інфляційних процесів за останні роки, побудував прогнозні сценарії на основі економіко-математичних розрахунків, систематизував чинники впливу на інфляцію та узагальнив можливості використання міжнародного досвіду регулювання цін. Окремої уваги заслуговує розробка пропозицій щодо вдосконалення антиінфляційної політики, які базуються на проведених емпіричних оцінках та відображають вміння автора здійснювати аналітичне узагальнення.

4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій:

Теоретичні висновки роботи стосуються аналізу еволюції підходів до розуміння інфляції, визначення її сучасної специфіки в умовах воєнної економіки та

розгляду методологічних підходів щодо її оцінювання. Практичні рекомендації автора охоплюють удосконалення монетарних інструментів, посилення комунікаційної політики НБУ, реалізацію політики таргетування інфляції з урахуванням міжнародного досвіду. Запропоновані заходи можуть бути використані у підготовці аналітичних матеріалів для органів державної влади у розробці стратегії економічної політики в умовах післявоєнного відновлення.

5. Наявність недоліків:

Попри високий рівень виконання, робота має окремі недоліки. Місцями аналітичні блоки другого розділу потребують більш стислого узагальнення; прогностичній моделі інфляції доцільно було б приділити більше уваги щодо інтерпретації її обмежень з урахуванням прогностичних сценаріїв розвитку; частина графічних матеріалів могла б містити ширші інтерпретації. Зазначені зауваження не є суттєвими та можуть бути усунені в процесі підготовки до захисту.

6. Загальна оцінка кваліфікаційної магістерської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: кваліфікаційна магістерська робота Овсянникової Дар'ї Олегівни на тему «Аналітичне оцінювання інфляційних процесів в Україні» відповідає вимогам, встановленим до кваліфікаційних магістерських робіт та допускається до захисту перед екзаменаційною комісією. Оцінка письмової частини кваліфікаційної роботи балів 55 із 60 можливих.

Науковий керівник:
доцент кафедри
економічної теорії,
к.е.н., доцент

Дмитро
ХОХИЧ

(підпис)

«01» грудня 2025
року

РЕЦЕНЗІЯ

на магістерську дипломну роботу
студентки Овсяннікової Дар'ї Олегівни

на тему: «Аналітичне оцінювання інфляційних процесів в Україні»

Тема даної магістерської дипломної роботи є актуальною, оскільки інфляційні процеси суттєво впливають на макроекономічну стабільність держави, особливо в умовах воєнних дій та економічної невизначеності.

Автор здійснив детальний аналіз теоретичних підходів до природи інфляції, її видів, чинників формування та соціально-економічних наслідків. Проведено ґрунтовне дослідження динаміки інфляційних показників в Україні та використано економіко-математичні моделі для прогнозування, що підвищує наукову цінність роботи. Відзначається ретельність опрацювання статистичних даних, логічність викладення й обґрунтованість висновків. Автор проаналізував сучасну антиінфляційну політику, оцінив ефективність монетарних інструментів та сформулював практичні рекомендації щодо вдосконалення державного регулювання.

У роботі використано актуальні джерела та офіційні статистичні дані, що забезпечило комплексне й аргументоване розкриття теми. Матеріал подано послідовно, висновки є логічними й практично значущими. Робота виконана ретельно, відповідає встановленим вимогам і заслуговує позитивної оцінки та рекомендації до захисту.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи та страхування,
Київський національний економічний
університет ім. В. Гетьмана

В.В Лавренюк

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	7
1.1 Економічна природа інфляції та її види.....	7
1.2 Причини та соціально-економічні наслідки інфляції.....	13
1.3 Методологічні підходи до оцінювання інфляції.....	20
 РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ	27
2.1. Динаміка інфляційних показників та їх аналіз	27
2.2. Прогнозні сценарії розвитку інфляційних процесів.....	40
2.3. Застосування міжнародного досвіду в регулюванні інфляційних процесів.....	46
 РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИІНФЛЯЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	53
3.1. Вітчизняний досвід реалізації антиінфляційної політики	53
3.2. Ефективність механізмів монетарної політики у стримуванні інфляції ..	59
3.3. Пропозиції щодо вдосконалення антиінфляційної політики	69
 ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	82
ДОДАТКИ.....	89

ВСТУП

Актуальність дослідження інфляційних процесів в Україні у період воєнного стану визначається їхнім критичним впливом на макроекономічну стабільність, добробут населення та перспективи відновлення національної економіки. Зростання цін у поєднанні з руйнуванням виробничих потужностей, логістичних ланцюгів та зниженням інвестиційної активності загострює соціально–економічну напругу, підвищує рівень вразливості домогосподарств і створює додаткові ризики для бізнесу. Традиційні інструменти монетарної політики у цих умовах частково втрачають ефективність через посилення немонетарних чинників, що актуалізує потребу у розробці адаптивних механізмів стримування інфляції. Наукова проблема полягає у недостатній вивченості динаміки інфляційних процесів у воєнний період та обмеженій дієвості класичних підходів до їхнього регулювання. Це зумовлює необхідність поєднання аналітичного дослідження інфляційних тенденцій з обґрунтуванням нових підходів до антиінфляційної політики, що є визначальним для підвищення стійкості економіки України.

Метою дослідження є комплексна аналітична оцінка інфляційних процесів в Україні та ефективності механізмів монетарної політики у їх стримуванні із застосуванням економіко–математичних методів і прогнозування, а також розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення антиінфляційної політики.

Завдання дослідження:

- Розкрити економічну природу інфляції, визначити її види та охарактеризувати соціально–економічні наслідки для національної економіки.
- Проаналізувати чинники, що зумовлюють інфляційні процеси, та їх вплив на економічну стабільність держави.

- Дослідити сучасні методологічні підходи до вимірювання та аналітичної оцінки інфляційних процесів із використанням кількісних методів дослідження.
- Дослідити динаміку інфляційних процесів в Україні за останні роки, виокремивши ключові тенденції та фактори впливу.
- Побудувати прогнозні сценарії розвитку інфляційних процесів в Україні на основі статистичного аналізу та економіко–математичного моделювання.
- Узагальнити міжнародний досвід регулювання інфляційних процесів та оцінити можливості його застосування в українських умовах.
- Охарактеризувати сучасний стан антиінфляційної політики України, визначивши основні проблеми та обмеження її реалізації.
- Оцінити ефективність монетарних інструментів у стримуванні інфляції в Україні.
- Розробити практичні пропозиції щодо вдосконалення механізмів і інструментів антиінфляційної політики держави.

Об’єкт дослідження: інфляційні процеси в економіці України.

Предмет дослідження: механізми та інструменти регулювання інфляції України.

Проблематика інфляції тривалий час перебуває у центрі наукових дискусій як зарубіжних, так і вітчизняних економістів. У класичній монетаристській концепції М. Фрідман визначав інфляцію передусім як грошовий феномен. Розвиток цієї ідеї простежується у працях С. Фішера, Р. Дорнбуша та Р. Шмалензі, які аналізували інфляційні процеси в умовах відкритих економік. Окремий напрям становлять дослідження Ж.–Ж. Ламбена та С. Бриттама, що розглядають інфляцію крізь призму її впливу на бізнес–моделі та споживчий попит.

В українській науковій літературі значну увагу приділено чинникам інфляції та ефективності монетарної політики. Зокрема, А. Гальчинський, П.

Єщенко, С. Кораблін, П. Гайдучкий аналізували особливості інфляційних процесів в умовах трансформаційної економіки та роль Національного банку України у їх регулюванні.

Водночас більшість досліджень зосереджувалася на умовах мирного розвитку економіки, тоді як вплив воєнних чинників на інфляцію, її динаміку та дієвість традиційних інструментів монетарної політики залишається малодослідженим. Саме ця наукова прогалина визначає потребу в подальшому пошуку адаптивних підходів до антиінфляційної політики, що відповідають специфіці воєнної та післявоєнної економіки України.

Теоретико–методологічною базою дослідження є офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України та Національного банку України, матеріали науково–практичних конференцій, періодичних видань та наукові праці вітчизняних та зарубіжних фахівців у галузі економіки, фінансів, монетарної політики та інфляційних процесів, а також інформації з мережі Інтернет.

У процесі виконання дипломної роботи були використані наступні наукові методи: теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу, систематизації, історичний та хронологічний методи, індукції та дедукції, графічний та економетричний.

Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. У першому розділі висвітлено економічну природу інфляції, визначено її основні види та охарактеризовано соціально-економічні наслідки для національної економіки. Проаналізовано чинники, що зумовлюють розвиток інфляційних процесів, а також досліджено сучасні методологічні підходи до їх оцінювання, включаючи кількісні методи аналізу.

У другому розділі проведено аналітичну оцінку динаміки інфляційних показників в Україні за останні роки, виокремлено ключові тенденції та фактори впливу. На основі статистичного аналізу та економіко-математичного моделювання побудовано прогнозні сценарії розвитку інфляційних процесів.

Окрему увагу приділено можливостям застосування міжнародного досвіду регулювання інфляції в українських умовах.

У третьому розділі охарактеризовано сучасний стан антиінфляційної політики в Україні, визначено основні проблеми та обмеження її реалізації. Проаналізовано ефективність механізмів монетарної політики у стримуванні інфляційних процесів. На основі проведеного дослідження розроблено практичні пропозиції щодо вдосконалення інструментів і напрямів антиінфляційної політики держави.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1 Економічна природа інфляції та її види

Еволюція поняття інфляції в економічній науці пройшла кілька етапів, від первісних ідей до сучасних концепцій, що враховують різноманітні її аспекти і наслідки. У працях представників класичної політичної економії, зокрема А. Сміта та Д. Рікардо, інфляція пояснювалася насамперед як результат надмірної емісії грошей, що перевищує обсяг реального виробництва. У межах цього підходу домінувала ідея про саморегулюючий характер ринку, тоді як зростання цін розглядалося як наслідок зовнішнього втручання держави в економіку [5].

Інший підхід був запропонований кейнсіанською школою у 1930–1950-х рр. Завдяки роботам Дж. М. Кейнса інфляція почала тлумачитися як прояв дисбалансу між сукупним попитом і пропозицією. Особливий акцент робився на попитовій інфляції, що виникає внаслідок перевищення попиту над можливостями економіки, що виробляє товари та послуги. Відтак, на відміну від класиків, кейнсіанці підкреслювали необхідність активного втручання держави шляхом застосування фіскальних і монетарних інструментів, покликаних стабілізувати ціни й підтримати економічну рівновагу.

У другій половині XX століття домінуючою стає монетаристська концепція, розроблена М. Фрідманом. Її центральна теза зводилася до того, що інфляція є «завжди і всюди монетарним явищем», а отже, ключем до забезпечення стабільності цін виступає контроль за динамікою грошової маси.

У межах цього підходу провідна роль відводилася політиці центрального банку, що визначав обсяг і темпи зростання грошових агрегатів.

Подальший розвиток економічної думки в 1990-х рр. та на початку XXI ст. ознаменувався формуванням неокейнсіанських і сучасних концепцій інфляції. Вони інтегрували напрацювання попередніх шкіл, наголосивши на важливості інфляційних очікувань, інституційної довіри до центрального банку та прозорості його політики. Особливого значення набуло поняття стагфляції як поєднання високих темпів інфляції з економічним спадом, що поставило під сумнів універсальність традиційних моделей. У сучасній науці інфляція трактується як багатофакторне явище, детерміноване не лише монетарними параметрами, але й структурними чинниками, серед яких ключову роль відіграють ціни на енергоресурси, валютні коливання та імпортовані інфляційні імпульси. Саме тому провідною моделлю монетарної політики у XXI столітті стало інфляційне таргетування, що нині застосовується більшістю центральних банків, зокрема й в Україні.

Таким чином, трансформація теоретичних підходів до інфляції відображає перехід від вузького монетарного пояснення до комплексного трактування, у якому поєднуються монетарні, структурні та інституційні аспекти. Це стало основою для формування сучасних інструментів антиінфляційної політики, орієнтованих не лише на контроль грошової маси, а й на врахування глобальних ризиків і внутрішніх структурних дисбалансів.

Інфляція є одним із ключових макроекономічних процесів, що відображає знецінення національної валюти та зростання загального рівня цін у країні. У науковій літературі існують різні підходи до визначення сутності інфляції: від трактування її як суто грошового феномену до розуміння як багатофакторного процесу, що формується під впливом як монетарних, так і немонетарних чинників.

У класичній економічній теорії інфляція – це процес підвищення загального рівня цін і, як наслідок, зниження купівельної спроможності

грошей, або їхнє знецінення [1]. Але не кожне підвищення цін доцільно розглядати як прояв інфляції. Наприклад, якщо суттєве зростання можна спостерігати лише в окремих секторах ринку, тоді як в інших ціни знижуються настільки, що середній рівень залишається відносно незмінним до загального рівня цін, це не свідчить про інфляційний процес. Так само підвищення цін, пов'язане з покращенням якості продукції, екологічними вимогами чи зміною суспільних пріоритетів, варто відрізнити від інфляції, оскільки воно обумовлене іншими чинниками, а не знеціненням грошей. Отже, інфляція – це стійке і відчутне зростання цін, яке виникло внаслідок того, що значна частина грошової маси виявилася не забезпеченою економічними благами [1]. Тепер для глибшого розуміння цього явища важливо розглянути його ключові характеристики, які дозволяють систематизувати інфляційні процеси та виокремити їхні специфічні риси.

Основні характеристики інфляції полягають у її багатогранності та складності, що визначає її сутність і спосіб прояву в економіці. Інфляція є соціально-економічним явищем, яке проявляється у різних формах цінових коливань і змін в обсязі грошової маси. Вона характеризується наступними основними ознаками:

Багатофакторність і неоднорідність причин. Інфляція виникає під впливом різних внутрішніх (невдала фінансова політика, надлишок грошової маси, диспропорції між попитом і пропозицією) і зовнішніх (міжнародні економічні процеси, зовнішньоторговельні шокі або валютні коливання) чинників. Також, причинами можуть слугувати монетарні чинники (надлишковий випуск грошей) або немонетарні (виробничі витрати, політика цін і тарифи, соціальні конфлікти).

Множинність форм і проявів. Види інфляції різняться за темпами (помірна, галопуюча, гіперінфляція), джерелами (попитова, витратна), а також за структурою впливу на різні групи товарів і послуг. Вона виявляється у рості

цін на товари і послуги, зменшенні купівельної спроможності грошей, а також у свідченнях щодо дисбалансів у грошовій системі.

Соціально-економічна природа і її вплив на суспільство. Інфляція призводить до перерозподілу доходів між різними соціальними групами, впливає на заощадження, інвестиції, споживання та економічну активність. Що в свою чергу може призвести до соціальної напруги, нерівномірний розподіл доходів і багатства. А надалі це може стимулювати визначені групи суб'єктів економіки підтримувати або навіть сприяти інфляційним процесам через їхню вигоду від зростання цін (наприклад, боржники або монополісти). Тобто, що інфляція має як економічне, так і соціальне підґрунтя [3].

Динаміка і нерівномірність. Процес інфляції не є стабільним і може характеризуватися швидким або повільним зростанням цін – залежно від економічного циклу, політики центрального банку та глобальних тенденцій. Водночас, вона часто проявляється нерівномірно – різні сфери, підприємства або соціальні групи її відчують у різній мірі.

Обумовлена закономірностями ринку й політикою уряду. Вона тісно пов'язана з політичними і економічними рішеннями, наприклад, спотворене регулювання цін, тарифів, податків, монетарною політикою чи політикою доходів. Неправильне або недостатньо ефективне регулювання цих аспектів може сприяти виникненню або погіршенню інфляційних процесів [3].

Стійке зростання цін. Інфляція проявляється як тривале та систематичне підвищення загального рівня цін на товари та послуги, що знижує купівельну спроможність грошей [3].

Інфляція це не лише економічним явище, а й соціальне, що потребує комплексного підходу до дослідження і регулювання. Це явище має важливий вплив на стабільність економічного розвитку і добробут суспільства, і тому вимагає глибокого аналізу причин і механізмів її виникнення та зростання

Класифікація інфляції здійснюється за кількома основними критеріями. Як вже зазначалося вище основні види інфляції визначають залежно від її темпів, причин виникнення та характеру прояву. Розберемо більш детальніші найпоширеніші види

Основні види інфляції за темпами:

- Повзуча (помірна) інфляція – характеризується повільним темпом зростання цін, зазвичай до 10% на рік. Це найбільш поширений тип, який вважають нормальним економічним явищем. Він створює значних порушень у економіці і дозволяє краще планувати господарську діяльність.
- Галопуюча інфляція – має високі темпи зростання цін (від 10% до 50% відсотків на рік). Виникає внаслідок подолання повзучої інфляції та потребує більш жорстких заходів регулювання. Це може призводити до значних порушень у стабільності економіки [1].
- Гіперінфляція – швидке і неконтрольоване зростання цін (часто понад 1000% на рік). Зазвичай виникає через глибоку кризу, грошову емісію, втрату довіри до грошей. Це стає серйозною загрозою для економічної системи країни [1].
- Перехід від повзучої інфляції до галопуючої зазвичай починається тоді, коли зростання цін перевищує приблизно 10% на рік. У цей момент попит починає випереджати пропозицію, що провокує дисбаланси в економіці: зниження обсягів виробництва, уповільнення товарообігу, втрату інвестиційних стимулів. Швидкість обігу грошей різко зростає, вони перестають виконувати функцію накопичення й перетворюються на так звані "гарячі гроші". Водночас інфляційні очікування посилюються, а довіра до національної валюти слабшає.

Подальший рух – від галопуючої до гіперінфляції. Коли річні темпи перевищують 100% і наближаються до тисячних значень, економіка занурюється у стан хаосу. Грошова емісія стає неконтрольованою,

зупиняється виробництво, зростають спекулятивні практики, фінансова система фактично розпадається. Стандартні інструменти регулювання перестають діяти, а криза довіри до грошей стає абсолютною.

Механізми, що запускають ці переходи, включають прискорення обігу грошей, зростання споживчого попиту на тлі очікуваної девальвації, поширення інфляційної спіралі та втрату контролю держави над грошовою масою. До цього додається падіння заощаджень і інвестицій, що веде до нестачі капіталу, та порушення платіжної дисципліни, коли дедалі частіше використовуються бартерні схеми. У підсумку кожен наступний етап інфляції означає не лише вищий темп зростання цін, а й поглиблення економічної нестабільності та звуження можливостей для державної політики стримування.

Також слід зазначити, що серед причин виникнення інфляційних процесів виокремлюють два базові типи: інфляцію попиту (з'являється внаслідок перевищення сукупного попиту над пропозицією та найчастіше характерна для фаз економічного піднесення) і інфляцію пропозиції (формується під впливом зростання витрат виробництва або скорочення ресурсної бази, що провокує підвищення цін навіть за незмінного попиту) [1].

У науковому середовищі також виділяють відкриту інфляцію, притаманну умовам вільного ціноутворення, та приховану (латентну), що виникає у випадках товарного дефіциту та адміністративного стримування цін, внаслідок чого фактичні масштаби інфляційних процесів маскуються. Залежно від рівня передбачуваності, інфляція може бути прогнозованою, коли економічні агенти враховують її у власних стратегіях і прийнятті рішень, або ж непередбачуваною, яка вносить невизначеність, підвищує ризики й ускладнює довгострокове планування. Ще один критерій – збалансованість динаміки цін. Збалансована інфляція характеризується рівномірним зростанням вартості товарів і послуг, тоді як незбалансована відзначається різною швидкістю змін у різних сегментах, що здатне породжувати

макроекономічні диспропорції. З огляду на охоплення розрізняють загальну інфляцію, яка поширюється на всю економіку, та локальну, що обмежується окремими секторами або групами товарів. Таким чином, багатовимірна класифікація інфляції дозволяє не лише описати різноманітність її проявів, а й слугує підґрунтям для побудови ефективної антиінфляційної політики, що враховує специфіку перебігу інфляційних процесів у конкретних умовах.

1.2 Причини та соціально-економічні наслідки інфляції

Як вже розглядалося вище інфляція попиту виникає внаслідок перевищення попиту на товари та послуги над їх пропозицією у економіці. Основні фактори включають в себе зростання доходів населення, збільшенням державних витрат, грошову емісію, зменшення пропозиції товарів і послуг з інших причин . У 2025 році в Україні фактори інфляції попиту пов'язанні з відновленням економіки, зокрема через державні видатки та підвищення зарплат, що перевищує темпи виробництва [2]. Як наслідок зростання грошової маси понад рівень реальної пропозиції призводить до підвищення цін, зниження купівельної спроможності та зростання вартості життя. Це супроводжується економічною невизначеністю, скороченням інвестиційної активності та знеціненням національної валюти, що негативно позначається на динаміці ВВП. Інфляція попиту може стати чинником зростання безробіття та поглиблення макроекономічних дисбалансів унаслідок порушення рівноваги між попитом і пропозицією. Додатковим ризиком є зростання витрат для виробників, що провокує подальше підвищення цін і здатне спричиняти довгострокову дестабілізацію економіки, особливо за умов високих або неконтрольованих темпів інфляції.

Водночас умови помірної інфляції є і позитивні наслідки. До цього можна віднести зниження боргове навантаження, стимулювати економічну активність завдяки зростанню заробітних плат, посиленню споживчого попиту та поживавленню інвестиційної діяльності.

Також потрібно згадати і про вплив монетарної політики на інфляцію, оскільки саме через регулювання грошової маси, рівня процентних ставок та кредитної активності центральний банк здатний змінювати динаміку сукупного попиту в економіці. У випадку застосування жорсткої, або скорочувальної, монетарної політики, яка передбачає підвищення облікової ставки та зменшення пропозиції грошей, зростає вартість кредитних ресурсів. Це, у свою чергу, ускладнює залучення позик як для інвестиційної діяльності, так і для споживчих витрат, що безпосередньо знижує рівень сукупного попиту та зменшує інфляційний тиск. Відповідно, обмеження доступності грошей призводить до скорочення бізнес-інвестицій і зменшення споживання, особливо у сегменті товарів тривалого користування, що уповільнює темпи зростання цін.

Важливо зазначити, що вплив монетарної політики на економічну активність та інфляційні процеси не є миттєвим. Реалізація її ефектів через зміну процентних ставок здійснюється з певним часовим лагом, який зазвичай становить від дев'яти до вісімнадцяти місяців. Це зумовлює необхідність випереджального характеру рішень центрального банку, які мають ґрунтуватися на прогнозуванні майбутніх інфляційних тенденцій. Разом із тим ефективність монетарної політики визначається станом трансмісійних каналів – кредитного, валютного та депозитного ринків. Якщо ці канали є слабкими або функціонують із викривленнями, вплив заходів центрального банку на інфляцію попиту може бути істотно обмеженим.

Крім того, у випадку домінування інфляції витрат можливості монетарної політики знизити інфляційні процеси є значно меншими, адже зростання цін у такій ситуації зумовлене не надмірним попитом, а

підвищенням собівартості виробництва. У цьому контексті важливого значення набуває фактор довіри до центрального банку та послідовність його дій, адже саме вони формують інфляційні очікування економічних агентів, що також безпосередньо впливають на рівень інфляції попиту.

Отже, монетарна політика виступає основним інструментом контролю за інфляцією попиту, оскільки дозволяє регулювати обсяг грошей в обігу та динаміку кредитування. Водночас її ефективність визначається як загальною макроекономічною ситуацією, так і функціональною спроможністю трансмісійних механізмів, а також рівнем довіри економічних суб'єктів до центрального банку.

Далі потрібно згадати про другий базовий тип інфляції – інфляція витрат. Ці два види суттєво різняться як за чинниками виникнення, так і за механізмами зростання цін. У першому випадку ключовим є надмірне розширення сукупного попиту, коли обсяг споживчих витрат, інвестицій чи державних закупівель перевищує виробничі можливості економіки. Надлишкова грошова маса в обігу стимулює зростання заробітної плати, доходів населення та інвестиційної активності, що, у свою чергу, підвищує ціни через дефіцит пропозиції. Такий тип інфляції найчастіше супроводжується економічним зростанням і зниженням рівня безробіття.

Інфляція витрат має іншу природу. Вона виникає через збільшення собівартості виробництва, зокрема внаслідок зростання цін на енергоносії, сировину, заробітну плату чи податкове навантаження. Виробники, намагаючись зберегти прибутковість, змушені підвищувати ціни, що нерідко призводить до скорочення виробництва та зниження зайнятості. Одним із ключових факторів такого процесу є підвищення цін на ресурси та енергоносії: їх зростання безпосередньо збільшує собівартість виробництва, що у підсумку передається на споживчі ціни [7]. Підвищення заробітної плати також має вплив, оскільки зростання витрат на оплату праці, особливо у стратегічних секторах економіки, може призвести до загального підвищення цін. На

внутрішні виробничі витрати впливають також зовнішні шоки які , пов'язані з підвищенням світових цін на сировину чи енергоносії, а також валютні коливання.

Важливим чинником є також структура виробничих ланцюгів, оскільки взаємозв'язки між секторами економіки визначають, наскільки швидко і як масштабно зростуть витрат у певній галузі призведе до зростання загального рівня цін.

Особливе значення має механізм передачі витрат через виробничі мережі. Дослідження доводять, що саме структура виробничих мереж та "жорсткість" цін у різних секторах визначають ефективність перенесення зростання витрат на споживчі ціни . У цьому контексті слід наголосити на меншій чутливості інфляції витрат до підвищення процентних ставок: традиційні інструменти монетарної політики виявляються менш ефективними у стримуванні такого типу інфляційних процесів [8]. Більш того, зростання виробничих витрат може поєднуватися з уповільненням економічного розвитку, що створює ризик стагфляції. Таким чином, інфляція витрат становить серйозний виклик для економіки, оскільки її наслідки не завжди можна нейтралізувати традиційними інструментами монетарної політики, а вплив на ціноутворення часто має комплексний та довготривалий характер.

Отже, інфляція попиту виникає внаслідок надлишкового попиту порівняно з можливостями пропозиції, тоді як інфляція витрат обумовлена підвищенням витрат виробництва. У практиці вони часто взаємодіють і здатні підсилювати одна одну, формуючи замкнене коло інфляційних процесів.

Інфляція суттєво впливає на макроекономічну стабільність, оскільки її зростання супроводжується підвищенням волатильності економічних процесів, уповільненням темпів економічного розвитку та посиленням фінансової нестабільності. Високі темпи інфляції здатні провокувати глибокі макроекономічні дисбаланси, що проявляється у коливаннях ВВП, зростанні безробіття, дефіциті бюджету, девальваційних процесах та зниженні

інвестиційної активності. Негативний вплив інфляції простежується і в контексті економічного зростання. Емпіричні дослідження свідчать, що перевищення певного інфляційного порогу істотно знижує темпи зростання ВВП. Водночас визначення оптимального рівня інфляції вказує на необхідність дотримання її у межах, які сприяють підтриманню довгострокової економічної динаміки. Фінансова система також зазнає істотних ризиків за умов зростання інфляції. Коливання цін на фінансові активи, зниження довіри до фінансових установ, а також ускладнення процесів прогнозування для бізнесу й домогосподарств створюють додаткову невизначеність, яка підриває ефективність економічних рішень і посилює нестабільність. Водночас належним інструментом стримування інфляційних процесів виявляється монетарна політика, заснована на принципах інфляційного таргетування.

Але низький та стабільний рівень інфляції у поєднанні зі стійкими інфляційними очікуваннями традиційно асоціюється з підвищенням макроекономічної стабільності. У короткостроковій перспективі це проявляється у більшій стійкості виробництва та зайнятості, в той же час у довгостроковій – у сприянні вищим темпам економічного зростання. Зазвичай нижчий рівень інфляції супроводжується меншою волатильністю цінових процесів, що знижує коливання обсягів виробництва, водночас стимулюючи інвестиційну активність і формування заощаджень.

Позитивний вплив помірної та контрольованої інфляції на економічну активність зумовлюється кількома ключовими чинниками. По-перше, низький рівень інфляції зменшує економічну нестабільність, зміцнюючи довіру до майбутньої реальної вартості грошових активів та знижуючи ризики щодо прибутковості інвестицій. Це створює передумови для довгострокових капіталовкладень, які стають каталізатором підвищення продуктивності та зростання доходів, зокрема за рахунок упровадження інноваційних технологій. По-друге, стабільна, але позитивна інфляція забезпечує більшу

прозорість у відносних змінах цін, що дозволяє ефективніше формувати ринкові сигнали. Це знижує транзакційні витрати, пов'язані з пошуком і обробкою інформації, які, навпаки, значно зростають в умовах високої інфляції, коли цінові пропорції стають менш очевидними.

Інфляція є багатогранним явищем, яке має одночасно економічний і соціальний наслідки. Найперше, вона безпосередньо впливає на купівельну спроможність грошей. Ціни зростають швидше, ніж адаптуються доходи, що змушує домогосподарства спрямовувати більшу частину витрат на базові товари й послуги. Це поступово знижує рівень добробуту та обмежує можливості для заощаджень і інвестицій. Для бізнесу наслідки інфляції носять суперечливий характер. Певне зростання цін у короткостроковій перспективі може приносити додатковий прибуток, проте одночасно зростають виробничі витрати, ускладнюється фінансове планування та знижується ефективність розподілу ресурсів. Спотворені ринкові сигнали призводять до перетікання капіталу в менш продуктивні сфери, що уповільнює економічний розвиток. Знецінення заощаджень та зменшення реальних процентних ставок підривають стимули до накопичення капіталу, а підвищена невизначеність обмежує довгострокові інвестиції.

Фінансові ринки стають дедалі чутливішими до інфляційних коливань. Зростає ймовірність формування «цінових бульбашок», особливо у сфері нерухомості та активів, а зміни процентних ставок можуть провокувати боргові кризи. У зовнішньоекономічній площині інфляція послаблює конкурентні позиції країни: девальвація національної валюти підвищує вартість імпорту, тоді як зростання внутрішніх витрат обмежує експортні можливості [4].

Соціальний вимір інфляції проявляється у нерівномірному впливі на різні верстви населення. Найбільш уразливими в умовах зростання цін стають малозабезпечені домогосподарства, пенсіонери та працівники з фіксованими доходами, адже саме вони найгостріше відчувають знецінення заощаджень [1].

Підвищення вартості житла, харчування, медичних та освітніх послуг формує додатковий тиск на сімейні бюджети та провокує соціальне невдоволення. Інфляція водночас посилює соціальну нерівність, оскільки найбільш бідні верстви населення не мають механізмів захисту своїх доходів, що поглиблює майновий розрив і регіональні диспропорції [1]. Зниження реальних доходів, зумовлене інфляційним тиском та відсутністю повноцінної індексації зарплат, веде до падіння рівня життя й зростання бідності. Постійне підвищення цін породжує відчуття нестабільності, підриває довіру до держави та фінансових інститутів, а також може стати каталізатором суспільних конфліктів. За таких умов змінюється споживча поведінка: домогосподарства змушені оптимізувати витрати, концентруючись на базових потребах і відмовляючись від другорядних товарів та послуг. Додатковим негативним чинником виступають втрати від так званого «інфляційного податку», який фактично зменшує реальну вартість заощаджень та стимулює відмову від зберігання коштів у національній валюті [1]. У підсумку інфляція стає не лише деструктивним фактором для економіки, обмежуючи інвестиційну активність і підриваючи фінансову стабільність, а й суттєвим соціальним викликом, що посилює нерівність, знижує рівень життя та формує середовище недовіри й протестних настроїв. Це підтверджує, що антиінфляційна політика повинна мати не лише економічний, а й соціальний вимір.

Отже, інфляція витрат демонструє, що динаміка цін формується не лише під впливом сукупного попиту, а й унаслідок структурних дисбалансів у виробничій сфері та зовнішніх шоків. Це зумовлює необхідність комплексного підходу до аналізу інфляційних процесів, у межах якого враховуються як монетарні, так і немонетарні чинники. Відповідно, подальший розгляд потребує зосередження уваги на методологічних підходах до оцінювання інфляції, що дозволяють виявити її реальні масштаби, структуру та ключові джерела виникнення.

1.3 Методологічні підходи до оцінювання інфляції

Методологічні підходи до оцінювання інфляції включають різні способи вимірювання і аналізу рівня знецінення грошей, що використовуються в економічній практиці і наукових дослідженнях.

У світі оцінка інфляції здійснюється або за коливанням рівня цін, або за коливанням курсів валют. Контроль за зміною цін на окремі види товарів, а також на споживчі товари в цілому здійснюється за допомогою індексів цін. Індекс є відносним показником, який характеризує зміну будь-якого показника, і вимірюється або в частках одиниці, або у процентах.

Основним і найпоширенішим методом є індекс споживчих цін (ІСЦ), який визначає інфляцію як відсоткове відношення рівня цін у поточному періоді до базового року. Цей індекс відображає зміну вартості кошика товарів і послуг, що характерні для середнього споживача [1].

$$\text{ІСЦ} = \frac{CP_1}{CP_0} * 100\% \quad (1.1)$$

де CP_1 – співвідношення між вартістю визначеного споживчого кошику у звітному періоді

CP_0 – співвідношення між вартістю визначеного споживчого кошику у базисному періоді

Для інтерпретації рівня інфляції зазвичай використовують показники її темпів, виражені у відсотках або кратних величинах. Наприклад, інфляція на рівні 150% означає, що ціни зросли у 1,5 рази, тобто на 50% порівняно з попереднім періодом. Такий підхід забезпечує кількісну оцінку масштабу знецінення грошей і дає змогу визначити його вплив на економічні процеси. Водночас аналіз темпів інфляції є ключовим інструментом для формування та коригування економічної політики держави, зокрема у сфері монетарного регулювання.

Окрім індексу споживчих цін, у науковій та практичній літературі використовуються й інші підходи до вимірювання інфляції, які фіксуючи інші аспекти інфляційних процесів. Значне поширення отримав індекс цін виробників, який відображає зміни у витратах на виробництво продукції та характеризує динаміку собівартості.

Індекс цін виробників промислової продукції (ІЦВ) є показником, що характеризує зміни цін у часі у сфері промислового виробництва. Він дає змогу відслідковувати тенденції як за видами промислової діяльності, так і у виробництві конкретної продукції. Спостереження здійснюється за вибіркоким колом підприємств на промислову продукцію без урахування податку на додану вартість та акцизного збору [10]. ІЦВ виступає важливим інструментом для раннього виявлення інфляційного тиску, адже відображає динаміку витрат на виробництво і зазвичай випереджає зміни індексу споживчих цін. Він дозволяє ідентифікувати витратний компонент інфляції, визначаючи роль зростання собівартості продукції у підвищенні загального рівня цін. Використання цього індексу поширене як у макроекономічному прогнозуванні, так і у бізнес-практиці, зокрема для індексації довгострокових контрактів. Крім того, ІЦВ є релевантним у міжнародних порівняннях, оскільки відображає конкурентоспроможність національних виробників.

Важливо підкреслити, що ІЦВ дозволяє простежити вплив переважно немонетарних чинників інфляції. Йдеться про зростання цін на сировину й енергоносії, збільшення логістичних витрат, посилення податкового навантаження, а також про вплив зовнішніх шоків – таких як війна, пандемія чи санкції. Крім того, певну роль можуть відігравати технологічні зміни або дефіцит ресурсів. Натомість індекс споживчих цін (ІСЦ), що відображає динаміку вартості товарів і послуг для населення, є більш чутливим до монетарних факторів: зростання грошової маси, зміни облікової ставки НБУ, коливань валютного курсу чи очікувань інфляції. Таким чином, порівняльний аналіз ІЦВ та ІСЦ дозволяє не лише комплексно оцінити природу інфляційних

процесів, а й розмежувати вплив монетарних і немонетарних факторів на економіку.

Іншим показником є індекс витрат на проживання, що враховує співвідношення між зростанням доходів населення та підвищенням витрат на товари і послуги, що відображає, наскільки зміни в цінах впливають на можливість домогосподарств забезпечувати базові потреби, а також дозволяє враховувати регіональні відмінності у вартості життя. Його використовують для оцінки реального рівня добробуту населення. З практичного боку цей показник застосовується для коригування заробітних плат, пенсій та соціальних виплат, а також слугує індикатором соціальної напруги, оскільки швидше зростання витрат на проживання порівняно з доходами свідчить про зниження купівельної спроможності населення. Важливе аналітичне значення має також індекс цін активів, що охоплює динаміку вартості акцій, нерухомості та позичкового капіталу. На відміну від споживчих товарів, активи, як правило, дорожчають швидшими темпами, унаслідок чого власники таких ресурсів у періоди інфляції можуть отримувати додаткові вигоди. Він дозволяє виявляти фінансові дисбаланси, зокрема формування спекулятивних «бульбашок», а також оцінювати вплив динаміки вартості активів на добробут домогосподарств. Крім того, цей індекс може бути використаний центральним банком у процесі визначення загального інфляційного тиску та формування монетарної політики.

Також популярністю користується індекс Пааше або дефлятор ВВП. У даному випадку індексованою величиною виступає ціна, тоді як кількість реалізованих товарів використовується як вага, зафіксована на рівні звітного періоду.

$$\text{Дефлятор ВВП} = \frac{\text{ВВП}_n}{\text{ВВП}_p} \quad (1.2)$$

де ВВП_n – номінальний ВВП

ВВП_p – реальний ВВП

Такий підхід дає змогу відобразити зміну цін на сукупність товарів у звітному періоді порівняно з базисним. При цьому різниця між чисельником і знаменником індексу відображає реальну економію населення у разі зниження цін або ж додаткові витрати у випадку їх зростання. Отже, методологія оцінювання інфляції базується на комплексі індексних методів, що дозволяє кількісно і якісно аналізувати знецінення грошей у різних аспектах: споживчому, виробничому, витратах тощо. Водночас лише індикативних показників недостатньо для повного розуміння динаміки інфляційних процесів. Для цього необхідним є застосування економіко-математичних методів, які дозволяють кількісно описати взаємозв'язки між макроекономічними змінними, а також формалізувати вплив окремих факторів на рівень цін. Саме ці методи складають підґрунтя для більш складних прогнозних моделей, що використовуються у макроекономічному аналізі.

Економіко-математичні методи є ключовим інструментом кількісного аналізу інфляційних процесів, оскільки дозволяють виявляти їхні причини, простежувати динаміку та оцінювати взаємозв'язки з іншими макроекономічними змінними. Застосування математичних моделей забезпечує формалізацію економічних процесів, що підвищує точність прогнозування та наукову обґрунтованість управлінських рішень.

Одним із класичних підходів виступає модель кількісної теорії грошей, яка ґрунтується на рівності наведеної нижче.

$$M \times V = P \times T M \quad (1.3)$$

де M – грошова маса,

V – швидкість обігу,

P – рівень цін,

T – обсяг товарів і послуг.

Вона дає змогу оцінити вплив грошової пропозиції та швидкості обігу на динаміку цін. Поряд із цим застосовуються моделі вертикальної та горизонтальної еквівалентності, що аналізують зв'язки між грошовою масою, цінами та реальним ВВП, а також регресійні моделі, серед яких модель Солоу-Якобе, спрямовані на виявлення макроекономічних детермінантів інфляції (рівень бюджетного дефіциту, інфляційні очікування, грошово-кредитна політика).

Серед сучасних підходів домінують економетричні моделі часових рядів, зокрема AR, ARMA, ARIMA, SARIMAX та VAR, що дозволяють аналізувати циклічність інфляції й формувати прогнози на основі історичних даних. Мультимодельні та факторні підходи забезпечують урахування багатьох макроекономічних змінних тоді як байєсівський підхід дозволяє враховувати невизначеність у виборі моделей і комбінувати прогнози.

Суттєвою новацією є використання методів машинного навчання та нейромереж, які забезпечують високу точність оцінок у випадку великої кількості змінних і складних нелінійних взаємозв'язків. Непараметричні методи (локальні поліноми, spline-регресії) дозволяють уникати жорстких припущень щодо форми функціональних залежностей. Важливим додатком до статистичного аналізу є оцінювання інфляційних очікувань на основі опитувань та ринкових індикаторів (інфляційні свопи). Узагальнюючи, економіко-математичні моделі аналізу інфляції утворюють широкий спектр інструментів – від класичних економетричних до сучасних машинних алгоритмів. Вибір методології залежить від дослідницької мети: пояснення детермінант, прогнозування динаміки чи оцінка стійкості економічної системи. Така багатоваріантність забезпечує комплексне відображення інфляційних процесів і підвищує якість макроекономічного аналізу.

Економіко-математичні методи дозволяють виявити закономірності інфляційних процесів та кількісно оцінити їх взаємозв'язки з іншими макроекономічними змінними. Однак для формування практичних рішень у

сфері економічної політики необхідно не лише описувати минулі та поточні тенденції, але й передбачати їх подальший розвиток. Саме цю функцію виконують прогнозні методики, які поєднують формалізовані математичні моделі з експертними оцінками, що дає змогу отримати науково обґрунтовані сценарії інфляційної динаміки.

Прогнозування інфляції ґрунтується на поєднанні формалізованих і експертних методів, що дозволяє враховувати як кількісні закономірності, так і якісні аспекти економічної динаміки. Серед основних підходів варто виділити економетричні моделі, DSGE-моделювання, індикативні методи та експертні оцінки.

Економетричні моделі застосовуються для кількісного прогнозування основних макроекономічних показників, зокрема інфляції. Вони базуються на історичних даних та охоплюють регресійний аналіз, часові ряди, VAR-моделі. Їхня цінність полягає у можливості оцінити вплив таких факторів, як грошова маса, обмінний курс та процентні ставки, на рівень інфляції, що забезпечує науково обґрунтовану основу для коротко- й середньострокових прогнозів 1.

Моделі DSGE враховують очікування економічних агентів, вплив шоків та поведінкові реакції. Цей підхід використовується центральними банками для побудови довгострокових прогнозів та сценарного аналізу. DSGE-моделі відіграють ключову роль у політиці інфляційного таргетування та дозволяють оцінювати ефективність монетарних заходів 2.

Індикативні методи базуються на аналізі таких показників, як індекс споживчих цін, індекс виробничих цін чи індекс очікувань. Вони найбільш придатні для короткострокового прогнозування, адже дозволяють своєчасно виявляти зміни ринкової кон'юнктури й оперативно реагувати на них

Експертні оцінки та сценарний аналіз, що включають опитування фахівців, Delphi-метод та сценарне моделювання, використовуються для врахування ризиків, геополітичних чинників і поведінкових змін. Такі методи

особливо актуальні у періоди економічної нестабільності, оскільки доповнюють кількісні моделі та знижують невизначеність прогнозів

Таким чином, прогнозування інфляції вимагає комплексного підходу, що поєднує математичні моделі, індикативні показники та експертні оцінки. Використання різних методик забезпечує вищу точність прогнозів і надає можливість адаптувати економічну політику до мінливих внутрішніх і зовнішніх умов.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

2.1. Динаміка інфляційних показників та їх аналіз

Аналіз динаміки інфляційних показників в Україні передбачає дослідження як загального рівня зростання цін, так і окремих його складових. Насамперед ключовим орієнтиром є індекс споживчих цін, який відображає зміни у вартості товарів та послуг, що безпосередньо формують витрати домогосподарств. Поряд із цим важливим джерелом аналітики виступає індекс цін виробників промислової продукції, що демонструє інфляційні тенденції на етапі виробництва та дозволяє оцінити вплив немонетарних чинників, таких як подорожчання сировини, енергоносіїв чи логістики.

Порівняльне дослідження цих показників дає змогу більш повно охарактеризувати природу інфляційних процесів, простежити взаємозв'язок між витратами виробників та кінцевим рівнем споживчих цін, а також оцінити ризики подальшого зростання вартості життя для населення. У подальшому аналізі доцільно звернутися до статистичних даних за останні роки, які відображають коливання як споживчої, так і промислової інфляції. Це дозволить визначити ключові етапи прискорення та уповільнення цінової динаміки, виокремити чинники короткострокового та довгострокового періоду. На рис. 2.1 проілюстровано зміна інфляції у відсоткових пунктах, що дозволяє наочно побачити тренди цих років.

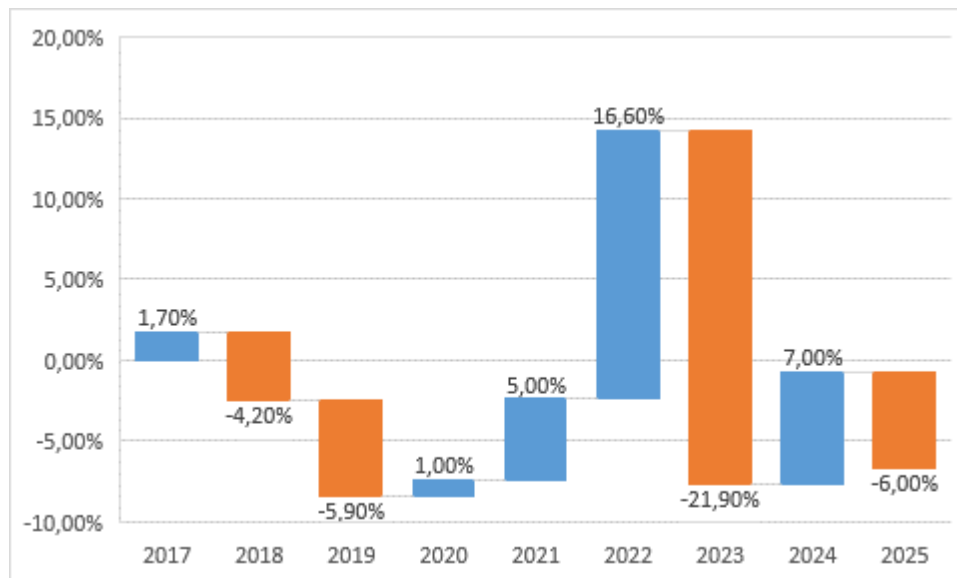

Рисунок 2.1 – Динаміка інфляції з 2017 по -2025 років

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Інфляційні процеси в Україні протягом 2017–2025 років характеризувалися значною волатильністю під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Для аналізу динаміки використано дані індексу споживчих цін (ІСЦ) та індексу цін виробників (ІЦВ), що відображають відповідно зміну кінцевих споживчих витрат домогосподарств та динаміку витрат підприємств на виробництво. Загальний огляд інфляційних процесів в Україні потребує детальнішого аналізу ключових показників, насамперед індексу споживчих цін, який є основним індикатором динаміки вартості життя населення. Прослідкувати зміну Індекси споживчих цін у 2017-2024 роках можна на графіку 2.2. У 2017–2019 роках спостерігалася тенденція до уповільнення інфляції. У 2017 році вона становила 13,7%, то у 2019 році знизилася до 4,1%. Це було зумовлено зміцненням гривні та жорсткою монетарною політикою НБУ. Однак у 2020 році, попри пандемію COVID-19, інфляція залишалася контрольованою (5,0%). Подальші роки продемонстрували різкі коливання. У 2021 році інфляція прискорилося до 10,0%, а у 2022 році – до рекордних 26,6% у зв'язку з повномасштабною війною, девальвацією національної валюти та порушенням логістичних ланцюгів. У 2023 році відбулося суттєве зниження до 5,1%, що відображало

стабілізацію після шоків, однак у 2024 році індекс знову зріс на 12,0%. Дані за 2025 рік свідчать про відносну стабільність ІСЦ у межах 99,8–101,5% на місячній основі, хоча в літні місяці зафіксовано навіть ознаки дефляції.

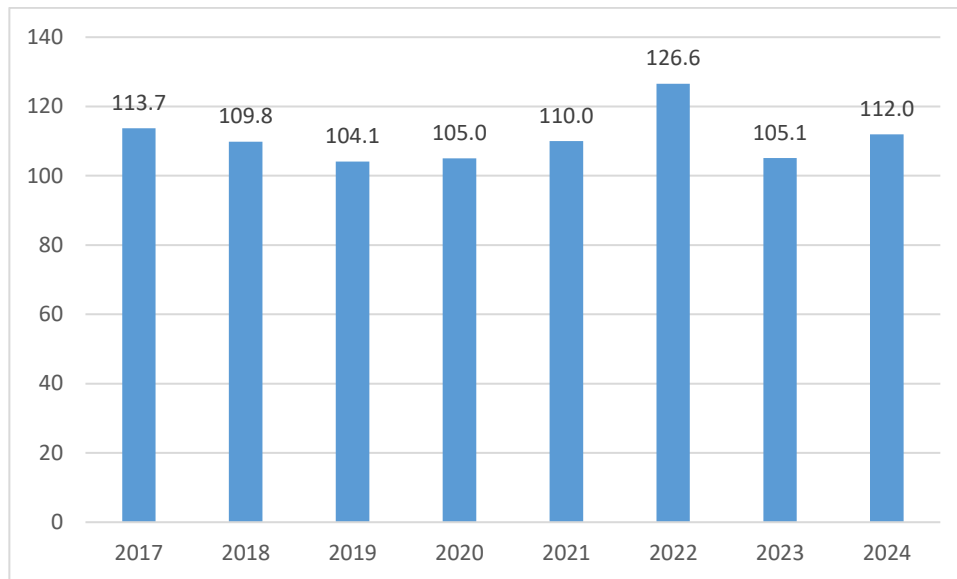

Рисунок 2.2 – Індекси споживчих цін у 2017-2024 роках до попереднього місяця

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Для глибшого розуміння особливостей інфляційного процесу доцільно простежити щомісячну динаміку ІСЦ упродовж 2017–2024 рр. що зображено у додатку А, що дозволяє виявити сезонні коливання та реакцію економіки на зовнішні й внутрішні шоки. Проаналізувавши цю таблицю можна стверджувати про наявність як відносно стабільних сезонних закономірностей, так і різких відхилень, пов'язаних із кризовими подіями. Це дозволяє говорити про багатофакторний характер інфляційних процесів, де традиційні цикли все частіше нівелюються зовнішніми шоками. Зокрема, весняні місяці (березень–квітень) у більшості років демонстрували зростання темпів інфляції. Причини цього явища пов'язані з відновленням ділової активності після зимового спаду, підвищенням попиту з боку населення та зростанням витрат на енергоносії. Характерним прикладом є період 2019–2021 рр., коли саме березень часто виявлявся піковим. У 2020 р. додатковим чинником стала пандемія COVID-19, яка порушила ринкову рівновагу й

змінила структуру споживання. Водночас літні місяці (липень–серпень) здебільшого супроводжувалися дефляційними тенденціями або мінімальним зростанням цін. Це пояснюється як сезонним надходженням нового врожаю, що знижує вартість овочів і фруктів, так і падінням попиту після періоду відпусток. Подібна ситуація спостерігалася у 2017–2019 та 2021 роках, а також частково у 2023 р. Осінній період, навпаки, часто ставав фазою підвищеного інфляційного тиску. Так, у 2017–2018 рр. саме вересень–листопад демонстрували найвищі показники приросту ІСЦ. Основними чинниками виступали підвищення тарифів на енергоносії напередодні опалювального сезону, завершення збору врожаю та збільшення державних видатків у кінці бюджетного року.

Особливої уваги потребують кризові роки. Пандемія 2020 р. призвела до зниження інфляційних темпів навесні, проте загальна нестабільність цін зберігалася. У 2022 р. повномасштабне вторгнення Росії в Україну спричинило безпрецедентне зростання інфляційного тиску: у березні–червні приріст ІСЦ становив близько 103,0–103,1%. Війна, руйнування логістики, девальвація гривні та зростання собівартості виробництва стали ключовими факторами цього стрибка. У 2023 р. інфляційні сплески були зафіксовані у січні та березні, що пов'язано з переглядом тарифів та високим рівнем витрат підприємств.

Нетиповою виявилася й ситуація 2024 року. У червні зафіксовано зростання інфляції до 102,2%, тоді як липень, який зазвичай характеризувався дефляційними процесами, продемонстрував інфляцію на рівні 102%. Це свідчить про ослаблення сезонного чинника та посилення структурного інфляційного тиску, що переважно зумовлений воєнними факторами та високою собівартістю виробництва. К динаміці ІСЦ поєднуються два виміри. З одного боку, простежується класична сезонність: весняні та осінні піки й літнє зниження цін. З іншого – кризові події (пандемія, війна, енергетичні шоки) дедалі частіше порушують цю закономірність, що ускладнює

прогнозування інфляційних процесів та потребує застосування комплексних моделей аналізу.

Таким чином, динаміка індексу споживчих цін у 2017–2024 рр. демонструє поєднання відносно стабільних сезонних закономірностей та різких відхилень у кризові періоди. Це підтверджує багатофакторний характер інфляції, де значну роль відіграють як монетарні, так і немонетарні чинники. Проте для комплексного розуміння інфляційних процесів недостатньо лише аналізувати загальний індекс споживчих цін. Важливим є також дослідження його внутрішньої структури, що дозволяє визначити, які саме групи товарів і послуг формують основний інфляційний тиск.

Разом із динамікою загального індексу важливо проаналізувати структурні особливості інфляції, зокрема за основними групами товарів і послуг. Такий підхід дає змогу виявити дисбаланси між різними секторами споживчого ринку та оцінити внесок окремих категорій у загальну інфляційну динаміку. Розберемо це наприклад даним за 2025 рік, які зображенні в додатку Б, оскільки їх розгляд дозволяє відстежити найактуальніші тенденції в умовах триваючих воєнних викликів, змін у виробничій та логістичній сферах, а також оцінити ефективність заходів державної політики щодо стримування інфляції. Аналіз поточного року є важливим не лише для фіксації динаміки, але й для формування прогнозів подальшого розвитку інфляційних процесів в Україні.

За даний період у 2025 році індекс споживчих цін коливався у межах 99,8–101,5%, що свідчить про помірну інфляцію з окремими ознаками дефляції влітку. Вплив різних категорій товарів і послуг на цей показник визначався не лише коливанням цін, а й їхньою питомою вагою у споживчому кошику. Найбільший вплив на зміну ІСЦ мали продукти харчування та безалкогольні напої. Вони займають майже 40% усіх витрат домогосподарств, тому навіть незначні коливання цін у цій категорії суттєво відображаються на загальному показнику. Наприклад, зростання до 102,8% у травні пояснює підвищення ІСЦ саме в цей період. Важливим стабілізуючим фактором

виступають витрати на житло, воду, електроенергію та газ. Їхня вага досить велика, але індекси змінюються у вузьких межах (100,0–100,8%) , оскільки були застосоване адміністративним стримуванням цін, що робить їх радше стримуючим елементом для загальної інфляції. Помітний вплив мають також транспорт та охорона здоров'я: їхня вага близько 9–10%, а індекси змінюються незначно, проте через високу частку в кошику вони впливають на загальний результат.

Середні позиції займають алкогольні напої та тютюнові вироби. Їхня вага складає близько 8%, а індекси залишаються стабільно вищими за 101%. Це створює відчутний, хоча й не визначальний інфляційний тиск. До цієї групи можна віднести також побутові товари, утримання житла та різні послуги, які мають меншу вагу і майже не змінюють загального індексу.

Найменший вплив на ІСЦ у 2025 році мали одяг і взуття, зв'язок, освіта, відпочинок і культура, а також ресторани й готелі. Хоча деякі з цих категорій показували значні коливання, наприклад, одяг і взуття у березні (113,3%) або зв'язок у січні (109,1%), але такі коливання є двічі кожного року і через малу питому вагу їхній внесок у загальний індекс залишився мінімальним. Головним чинником формування індексу споживчих цін у 2025 році залишилися продукти харчування. Житло, транспорт та охорона здоров'я забезпечували відносну стабільність, тоді як інші категорії мали обмежений або зовсім незначний вплив.

Окрім споживчої інфляції, значний аналітичний інтерес становить інфляція у сфері виробництва. Аналіз індексів цін виробників промислової продукції за 2017–2024 рр. , якій зображений на рис. 2.3 дозволяє оцінити витратні фактори, що впливають на динаміку споживчих цін та інфляційні очікування в економіці загалом.

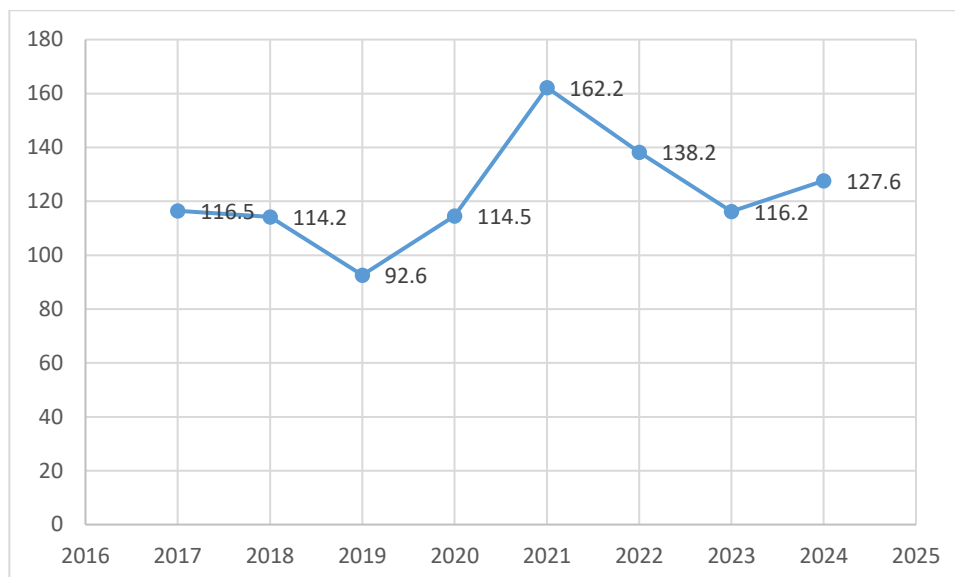

Рисунок 2.3 – Індекси цін виробників промислової продукції у 2017-2024рр. до попереднього місяця

Джерело: розроблено автором на основі [15]

У 2017 році індекс цін виробників демонстрував стале зростання (116,5%), яке супроводжувалося незначними коливаннями. Така динаміка була зумовлена відновленням економічної активності після кризи 2014–2015 рр., підвищенням світових цін на метали та відносною стабілізацією валютного курсу.

У 2018 році зберігалася тенденція до рівномірного підвищення індексу (114,2%), що стало результатом макроекономічної стабільності, контрольованої монетарної політики Національного банку та зростання внутрішнього попиту на тлі активізації експорту. На відміну від цих років, 2019-й став винятковим – зафіксовано дефляційний ефект (92,6%). Зміцнення гривні, падіння світових цін на енергоносії, зниження промислової активності та жорсткі монетарні умови спричинили зменшення виробничих цін. У 2020 році, після дефляційного зсуву, індекс знову почав зростати (114,5%). Вплив мали глобальні наслідки пандемії COVID-19: порушення логістичних ланцюгів, зростання витрат виробників, стимулююча бюджетна політика та подорожчання енергоносіїв. Абсолютним піком у динаміці став 2021 рік, коли індекс піднявся до 162,2%. Постпандемічний стрибок попиту, глобальна

інфляція в енергетиці та сировинному секторі, зростання цін на газ та електроенергію у поєднанні з логістичними кризами визначили рекордний рівень інфляційного тиску. Подальші тенденції відображають зовнішні шоки. У 2022 році зростання (138,2%) супроводжувалося різкими коливаннями, зумовленими повномасштабним вторгненням, що призвело до руйнування виробничих ланцюгів, релокації підприємств та подорожчання енергоносіїв. 2023 рік став відносно стабільним (116,2%). Бізнес адаптувався до нових умов, частково відновилася промислова активність, а міжнародна допомога сприяла утриманню макроекономічного балансу. У 2024 році знову простежувалася нестійкість (127,6%). Весняне падіння показників змінилося стрімким літнім зростанням, що пов'язано з переглядом тарифів на енергоресурси, сезонними коливаннями попиту та впливом глобальних ринків нафти й металів. Ретроспективний аналіз свідчить, що динаміка індексу цін виробників у 2017–2024 рр. була визначена поєднанням внутрішніх і зовнішніх факторів. Найбільш критичними періодами стали 2019-й (дефляція), 2021-й (рекордний інфляційний стрибок) та 2024-й (нестабільність показників). Це підтверджує високу чутливість української економіки до глобальних викликів і необхідність формування гнучкої політики підтримки промисловості в умовах невизначеності.

Дані за 2017–2024 рр. демонструють чітку сезонність. Взимку (грудень–лютий) індекс зазвичай зростає через перегляд тарифів на енергію, підготовку до нового фінансового року та підвищення логістичних витрат. Навесні (березень–травень) відбувається уповільнення, зумовлене сезонним скороченням попиту на енергоносії та аграрними факторами. Влітку (червень–серпень) частіше фіксується зростання, пов'язане з активізацією виробництва та підготовкою до осіннього сезону. Осінні місяці (вересень–листопад) характеризуються повторним зростанням, що відображає завершення бюджетного циклу, підвищення попиту та початок опалювального сезону.

Динаміка ІЦВ у 2017–2024 рр. підтверджує, що на промислову інфляцію одночасно впливають внутрішні макроекономічні фактори (курс гривні, монетарна політика, тарифне регулювання) та глобальні події (пандемія, війна, зміни на ринках енергоносіїв і сировини). Сезонність залишається вагомим елементом, однак у кризові періоди її дія деформується, що свідчить про домінування зовнішніх шоків над внутрішніми циклічними процесами.

Аналіз індексів споживчих цін та індексів цін виробників промислової продукції за 2017–2024 роки свідчить про наявність як спільних тенденцій, так і суттєвих відмінностей. Обидва показники відображають інфляційний тиск у країні, реагуючи на монетарні чинники, коливання валютного курсу, зміни цін на енергоносії, а також зовнішні шоки – пандемію COVID-19 та війну. Спільною рисою є сезонність: весна й осінь зазвичай характеризувалися піками інфляції, тоді як літо частіше демонструвало уповільнення зростання або навіть дефляцію (особливо за ІСЦ завдяки врожаю). Водночас відмінність полягає у швидкості реакції та масштабі коливань: ІСЦ змінювався більш плавно, відображаючи поступове зростання цін для населення, тоді як ІЦВ реагував різкіше на глобальні ринкові шоки, особливо у 2021–2022 роках, коли виробничі витрати через енергоносії та логістику різко зросли. Наприклад, у 2019 році ІСЦ зафіксував лише 4,1% річної інфляції, тоді як ІЦВ показав дефляцію через падіння світових цін на енергоносії. У 2022 році обидва індекси стрімко зросли через війну, проте для виробників удар був відчутніший. Таким чином, ІСЦ більше відображає кінцеві витрати домогосподарств і соціальну стабільність, тоді як ІЦВ чутливіший до змін у виробничому секторі та глобальних ринках, випереджаючи споживчі ціни.

Проведений аналіз загальних тенденцій інфляції в Україні у 2017–2024 рр. дозволяє окреслити динаміку основних індексів цін і виявити структурні особливості їх змін. Водночас для повного розуміння природи інфляційних процесів необхідно дослідити сукупність чинників, що визначають їх

розвиток. Зокрема, поєднання зовнішніх та внутрішніх впливів формує інфляційний тиск, інтенсивність якого змінюється під впливом глобальних, монетарних і структурних факторів економічного середовища.

Інфляційна динаміка в Україні формується під впливом комплексу як зовнішніх, так і внутрішніх чинників, взаємодія яких визначає інтенсивність і стійкість цінових коливань. Серед зовнішніх детермінант провідну роль відіграють глобальні ціни на енергоносії та сировину. Зростання світових цін на нафту та газ традиційно посилює інфляційний тиск в енергоімпортозалежних державах. Зокрема, у 2022 р. підвищення ціни на нафту до 120 USD/барель унаслідок воєнних дій в Україні спричинило збільшення глобальної інфляції на 3 % [25]. Ембарго ЄС на російську нафту скоротило постачання на 25 %, що додатково підвищило індекс споживчих цін у країнах Євросоюзу на 4 % у 2022–2023 рр. [6]. Для України, яка значною мірою залежить від імпорту енергоносіїв (40 % газу з країн ЄС) цей фактор у 2025 році продовжує створювати помітний інфляційний тиск , на рівні 2–3 %. Важливу роль також відіграють валютні коливання та стан зовнішньої торгівлі. Девальвація гривні традиційно посилює імпорتنу інфляцію: зміна курсу долара чи євро швидко відображається на споживчих цінах. У 2025 році зміцнення долара США (через високу ставку ФРС – 5,25 %) спричинило зниження курсу гривні на близько 5 %, що додало близько 1,5 % до загального рівня інфляції. Додатковим чинником стало ускладнення торгівлі з Польщею у 2023 році, через що ціни на продовольчі товари зросли ще на 2–3 %.

Геополітичні ризики та глобальні шоки залишаються одним із ключових драйверів інфляційного зростання. Воєнні дії на території України та санкційна політика щодо Російської Федерації у 2022–2025 рр. зумовили підвищення глобальної інфляції на 2–4 % через порушення логістичних ланцюгів . У США цей ефект проявився у вигляді додаткового зростання цін приблизно на 1 % унаслідок подорожчання зернових, частка України в

експорті яких становить близько 10 % світового ринку . Для України ж втрати експорту (до 30 %) призвели до інфляційного піку 2022 року на рівні 26 % .

Внутрішні чинники також мають істотне значення для розвитку інфляційних процесів. Насамперед це фіскальна та монетарна політика. Монетизація бюджетного дефіциту традиційно вважається одним із головних джерел інфляційного тиску. У 2025 р. дефіцит державного бюджету України сягнув 20 % ВВП, що, у поєднанні з емісійною діяльністю НБУ, збільшило грошову масу на 15 % і зумовило прискорення зростання цін [24]. Водночас підвищення облікової ставки до 13,5 % дозволило знизити інфляційні очікування та стримати приріст ІСЦ на 2 % порівняно з 2024 р. Для порівняння, у Польщі завдяки фіскальним обмеженням (дефіцит < 3 % ВВП) інфляція стабілізована в межах 2–3 % [27].

Істотну роль у формуванні інфляційних тенденцій відіграють інфляційні очікування населення та поведінка споживачів. У країнах ЄС ефективна комунікація центральних банків і послідовна політика інфляційного таргетування знижують персистентність інфляції на 15–20 % . В Україні ж низький рівень довіри до НБУ (близько 40 %) посилює інфляційні очікування: у 2022–2023 рр. ефект “інфляційної спіралі” додав близько 5 % до загального рівня ІСЦ . Зростання номінальних зарплат на 20 % у 2025 р. додатково спричинило підвищення собівартості продукції та посилення витратної інфляції .

До структурних чинників можна віднести низьку продуктивність праці та певні дисбаланси на ринку робочої сили. Високий рівень безробіття, який у 2025 році становить близько 10 %, продовжує чинити тиск на підвищення заробітних плат, що додає до інфляції близько 1–2 %. Для порівняння, у країнах, де впроваджено ефективні структурні реформи, наприклад у Чехії, цей вплив вдалося зменшити приблизно на 1 %. Зовнішні шоки часто підсилюють дію внутрішніх факторів. Так, війна в Україні спричинила монетизацію бюджетного дефіциту, що підвищило інфляцію до 27 % [23]. У

2025 р. взаємодія глобальних цін на зерно та внутрішньої врожайності сприяла зниженню інфляції. Очікується, що у 2025–2026 рр. стабілізація цін на нафту на рівні 80 USD/барель і поступове скорочення бюджетного дефіциту до 15 % ВВП сприятимуть уповільненню інфляції в Україні до 8–10 % [43]. У глобальному вимірі інфляція залишатиметься помірною – на рівні 2–3 % у США завдяки узгодженим діям Федеральної резервної системи та уряду, хоча геополітичні ризики можуть додати близько 1 % /Для України ключовим завданням залишається закріплення інфляційних очікувань через механізм інфляційного таргетування, що може знизити темпи зростання цін на 3–4 %, аналогічно до досвіду Польщі .

Після аналізу впливу зовнішніх і внутрішніх чинників доцільно перейти до кількісної оцінки результативності дій монетарної влади. Після аналізу впливу зовнішніх і внутрішніх чинників доцільно перейти до кількісної оцінки результативності дій монетарної влади. З цією метою запропоновано авторський показник – коефіцієнт ефективності монетарної політики (КЕМП), який дає змогу визначити, наскільки зміна ключової облікової ставки впливає на динаміку інфляційних процесів. На відміну від простого порівняння рівнів інфляції та облікової ставки, цей коефіцієнт відображає ступінь реакції інфляції на зміну монетарного інструменту, тобто має економічний зміст, подібний до еластичності. Таким чином, КЕМП характеризує чутливість інфляційних процесів до рішень Національного банку України.

Формула розрахунку має вигляд:

$$\text{КЕМП} = \frac{\Delta \text{Облікової ставки}}{\Delta \text{Інфляції}} \quad (2.1)$$

де Δ Інфляції – зміна рівня інфляції за аналізований період.

Δ Облікової ставки – зміна ключової облікової ставки НБУ за той самий період.

Значення $\text{КЕМП} > 1$ свідчить про високу ефективність монетарної політики, коли зміна облікової ставки суттєво впливає на інфляцію. $\text{КЕМП} <$

1 або від’ємне значення, навпаки, сигналізує про слабку реакцію цін на монетарні заходи чи домінування немонетарних чинників. На основі статистичних даних за 2017–2024 роки здійснено розрахунок запропонованого показника (табл.2.1).

Таблиця 2.1 – Розрахунки КЕМП за 2018 -2024 років

Рік	Зміна ставки (п.п.)	Зміна інфляції (п.п.)	КЕМП
2018	3,5	-3,9	-1,11
2019	-4,5	-5,7	1,27
2020	-7,5	0,9	-0,12
2021	3	5	1,67
2022	16	16,6	1,04
2023	-10	-21,5	2,15
2024	-1,5	6,9	-4,6

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Отримані результати демонструють, що ефективність монетарної політики в Україні є неоднорідною та значною мірою залежить від макроекономічного контексту. Зокрема, у 2022 році, попри різке підвищення облікової ставки до 25 %, інфляція продовжувала зростати через вплив зовнішніх шоків – війни та енергетичної кризи. Водночас у 2023 році зниження ставки супроводжувалося помітним спадом інфляції, що свідчить про підвищення чутливості цін до монетарних стимулів у період стабілізації. Таким чином, запропонований автором коефіцієнт ефективності монетарної політики (КЕМП) може розглядатися як корисний індикатор оцінювання результативності заходів НБУ. Його інтерпретація, однак, потребує урахування структурних дисбалансів, лагового ефекту та інфляційних очікувань економічних агентів, які комплексно визначають реакцію економіки на монетарні рішення.

2.2. Прогнозні сценарії розвитку інфляційних процесів

Прогнозні сценарії розвитку інфляційних процесів в Україні наразі створюються з урахуванням невизначеності безпекової ситуації та зовнішніх факторів. Прогноз інфляційних процесів в Україні на 2025–2027 роки розглядається Національним банком України у двох сценаріях: базовому та альтернативному. Обидва вони передбачають поступове уповільнення інфляції, проте відрізняються динамікою економічного зростання та темпами фіскальної консолідації. Відповідно до базового сценарію прогнозу Національного банку України, оприлюдненого у липневому Інфляційному звіті 2025 року, інфляція демонструватиме стійку тенденцію до зниження й наприкінці року досягне однознакового рівня. Очікується, що у 2025 році вона становитиме близько 9,7%, у 2026 році знизиться до 6,6%, а у 2027 році – до цільових 5%. [11]. Таким чином, регулятор підтверджує збереження траєкторії поступового повернення до цінової стабільності, незважаючи на воєнні ризики та високий рівень бюджетних видатків на оборону. Ключову роль у цьому процесі відіграватиме жорстка монетарна політика. Утримання облікової ставки на рівні 15,5% забезпечило зростання привабливості гривневих інструментів заощадження (депозитів та ОВДП), що сприяє дедоларизації фінансової системи та підтримує курс гривні. Прогноз зниження ставки передбачає початок циклу пом'якшення не раніше IV кварталу 2025 року, що відображає прагнення НБУ гарантувати сталість дезінфляційних процесів [11].

Продовольча інфляція знижуватиметься за рахунок поступового відновлення врожаїв і розширення пропозиції продуктів харчування. Натомість адміністративно регульовані ціни залишатимуться джерелом підвищеного тиску через потребу у перегляді тарифів ЖКГ та підвищенні акцизів у межах євроінтеграційних зобов'язань. Ці фактори зумовлюють

асиметрію у структурі інфляційних складових, адже регулятор буде змушений утримувати інші компоненти, передусім базову інфляцію, на рівнях нижчих за середньоцільовий орієнтир. Паралельно прогнозується відновлення економічної динаміки. Якщо у 2025 році темпи зростання реального ВВП сповільняться до 2,1%, то у 2026–2027 роках вони становитимуть 2–3% щорічно. Водночас характер цього зростання змінюватиметься: у 2025–2026 роках воно базуватиметься здебільшого на бюджетних стимулах, тоді як у 2027 році ключову роль відіграватимуть приватні інвестиції та внутрішнє споживання.[11] Фіскальна ситуація залишатиметься складною. Дефіцит бюджету у 2025 році оцінюється на рівні 22% ВВП, що обумовлює залежність від зовнішнього фінансування. У наступні роки очікується поступова консолідація: до 19% у 2026-му та до 12% у 2027 році. Це означатиме поступове зменшення ролі державних видатків у підтриманні економічної активності й водночас – підвищення ваги приватного сектору у відновленні[11]. Окремої уваги заслуговує альтернативний сценарій прогнозу, який ґрунтується на гіпотезі швидшої нормалізації безпекової ситуації. У такому випадку бюджетний дефіцит зменшиться інтенсивніше, а економіка у 2026–2027 роках зростатиме темпами 3–3,5% щороку. Проте інфляційна траєкторія у цьому сценарії практично не відрізняється від базової, тобто ціль НБУ у 5% буде досягнуто у 2027 році.

Загалом прогноз НБУ свідчить про наявність поступових, проте вразливих до зовнішніх і воєнних факторів дезінфляційних процесів. Збереження жорстких монетарних умов у короткостроковій перспективі є необхідною передумовою для стійкого повернення інфляції до цілі, тоді як у середньостроковій перспективі ключовим завданням постає забезпечення переходу від бюджетного стимулювання до інвестиційно-орієнтованої моделі зростання. Усі сценарії відображають очікування, що інфляція поступово знизиться до помірних рівнів у середньостроковій перспективі, але темпи зниження будуть значною мірою залежати від геополітичної ситуації та політичної стабільності в країні. Разом із офіційним прогнозом НБУ доцільно

розглянути і результати власних розрахунків, виконаних за допомогою побудованої регресійної моделі. Модель було побудовано на основі авторських розрахунків у середовищі Microsoft Excel, результати наведені в додатку В, з використанням офіційних статистичних даних наведенні в табл. 2.2.

Таблиця.2.2 – Результати статистичних даних за 2014-2024 рік

Рік	Інфляція (%)	M2 (млрд грн)	Облікова ставка НБУ (%)	Обмінний курс (грн/USD)	Ціна на нафту (Brent, \$/барель)
2014	24,9	0,955	14	15,77	98,94
2015	43,3	0,994	22	21,84	52,32
2016	12,4	1,102	14	25,55	43,74
2017	13,7	1,209	14,5	26,6	54,25
2018	9,8	1,274	18	27,2	71,19
2019	4,1	1,435	13,5	25,85	64,3
2020	5	1,847	6	26,96	41,96
2021	10	2,07	9	27,29	70,68
2022	26,6	2,501	25	32,3423	100,94
2023	5,1	3,076	15	36,5738	82,53
2024	12	3,488	13,5	40,1521	71,06

Джерело: розроблено автором на основі [15, 44, 45]

Отримані результати свідчать про те, що всі обрані змінні мають статистично значущий вплив на рівень інфляції, а сама модель відзначається високою пояснювальною здатністю. Вона дає можливість кількісно оцінити вплив основних чинників на інфляцію та побудувати авторський прогноз її динаміки. Метою моделювання є кількісне оцінювання впливу монетарних і зовнішніх факторів на інфляційні процеси та побудова прогнозу на середньострокову перспективу. Загальне рівняння регресії має вигляд:

$$INF_t = \beta_0 + \beta_1 M2_t + \beta_2 RATE_t + \beta_3 EX_t + \beta_4 OIL_t + \varepsilon_t \quad (2.2)$$

Де INF_t – рівень інфляції у році t ;

$M2_t$ – грошова маса M2 (млрд грн);

$RATE_t$ – облікова ставка НБУ (%);

EX_t – обмінний курс гривні до долара;

OIL_t – ціна на нафту Brent (\$/барель);

ε_t – випадкова похибка.

Підвищення облікової ставки НБУ на 1 відсотковий пункт асоціюється з ростом інфляції приблизно на 2,67%. Така залежність свідчить про реактивний характер монетарної політики, коли підвищення ставки відбувається як відповідь на вже наявний інфляційний тиск. Обмінний курс гривні до долара має негативний коефіцієнт, тобто девальвація гривні (зростання курсу) у межах дослідженого періоду асоціювалася зі зниженням інфляції. Це може бути наслідком валютного регулювання або лагових ефектів, коли вплив зміни курсу проявляється із запізненням. Ціни на нафту також виявилися значущим фактором, проте з негативним впливом: зростання вартості нафти Brent на 1 دلار знижує інфляцію приблизно на 0,46%. Ймовірно, це пов'язано з особливостями зовнішньоекономічної кон'юнктури, коли періоди підвищення цін на нафту збігаються з відносною стабільністю на внутрішньому ринку. Найбільш виражений ефект продемонструвала грошова маса (M2): її збільшення суттєво підвищує рівень інфляції, що є цілком логічним і відповідає класичним монетаристським уявленням. Константа моделі (67,47) відображає умовний базовий рівень інфляції за відсутності впливу зазначених факторів, тобто внутрішній або структурний інфляційний компонент. Оцінка якості моделі підтвердила її високу статистичну надійність: коефіцієнт детермінації R^2 становить 0,911, що означає, що понад 91% змін інфляції пояснюються включеними факторами. Скоригований R^2 дорівнює 0,852, що підтверджує адекватність моделі навіть з урахуванням кількості змінних. Значення F-статистики 15,39 при рівні значущості $p = 0,0026$ свідчить про загальну статистичну значущість побудованої моделі.

Загалом отримані результати демонструють, що динаміка інфляції в Україні у 2014–2024 роках визначалася комплексом взаємопов'язаних чинників. Найбільший вплив мали монетарні фактори – насамперед грошова маса, тоді як облікова ставка виконувала радше реактивну, ніж проактивну функцію. Зовнішні детермінанти, такі як обмінний курс та ціни на нафту, також відігравали помітну роль, формуючи інфляційні коливання через канали імпорту, енергоринку та очікувань. На основі отриманих коефіцієнтів було

здійснено прогноз рівня інфляції шляхом підстановки прогнозних значень незалежних змінних у рівняння регресії. Для оцінки можливих траєкторій інфляційних процесів у 2025–2026 роках розроблено три сценарії: консервативний, нейтральний і позитивний, які різняться припущеннями щодо ключових макроекономічних параметрів.

Перший сценарій – консервативний. У цьому варіанті передбачається збереження високих воєнних ризиків, повільна фіскальна консолідація та обмежене зростання виробництва. За таких умов інфляція прогнозується на рівні 14,54% у 2025 році та 20,63% у 2026 році, навіть за відносно стабільної облікової ставки (15,5%) та поступової девальвації гривні (з 40 до 43 грн/дол.). Результати наведені в табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Прогноз на 2025-2026 сценарій 1

Рік	Інфляція (%)	Облікова ставка НБУ (%)	Курс грн/USD	Ціна Brent (\$/бар.)	M2 (млрд грн)
25	14,54	15,5	40	75	3,6
26	20,63	15,5	43	78	4,3

Джерело: розроблено автором на основі [15,45]

Основним чинником зростання інфляції виступає грошова маса (M2), яка демонструє помірне, але стале зростання. Прогнозні значення змінних, окрім інфляції, взято з Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2025–2027 роки, розробленого Міністерством економіки України [30].

Порівнюючи результати авторської моделі з офіційним прогнозом Національного банку України, можна відзначити суттєві розбіжності як у темпах, так і в напрямі очікуваної динаміки інфляції. Згідно з прогнозом НБУ, у 2025–2027 роках передбачається стійке зниження інфляції: з приблизно 9,7% у 2025 році до 6,6% у 2026 році і 5% у 2027 році, що відповідає цільовому орієнтиру цінової стабільності. Така тенденція відображає оптимістичне бачення регулятора, засноване на припущеннях про ефективність монетарної політики, стабілізацію валютного курсу та поступове відновлення економіки. Натомість результати побудованої регресійної моделі свідчать про вищі

інфляційні очікування, що вказує на ймовірність посилення інфляційного тиску, зокрема через вплив монетарного чинника (зростання грошової маси) та валютного курсу. Це узгоджується з емпіричними висновками, що під час воєнних дій та високих фіскальних витрат обмеженість пропозиції та монетарне розширення переважають дезінфляційний ефект жорсткої облікової політики.

Другий сценарій – нейтральний. Цей варіант передбачає часткову стабілізацію зовнішнього середовища, зниження облікової ставки до 14% у 2026 році, поступове зміцнення курсу гривні та помірне зростання грошової маси. За таких умов очікується інфляція на рівні 11,76% у 2025 році та 8,93% у 2026 році таблиця 2.4 .

Таблиця 2.4 – Прогноз на 2025-2026 сценарій 2

Рік	Інфляція (%)	Облікова ставка НБУ (%)	Обмінний курс (грн/USD)	Ціна на нафту (Brent, \$/барель)	M2 (млрд грн)
2025	11,760	15,5	40,00	75	3,5
2026	8,9320	14	44,00	80	4,2

Джерело: розроблено автором на основі [15,45]

Такий сценарій можна розглядати як найімовірніший у разі збереження поточного темпу економічного відновлення без різких шоків чи змін у монетарній політиці.

Третій сценарій – позитивний (сценарій НБУ). Він базується на оптимістичних припущеннях щодо швидкого зниження інфляційних очікувань, стабільного валютного курсу та ефективного управління грошово-кредитною політикою. У межах цього сценарію прогнозується зниження інфляції до 9,09% у 2025 році та 6,84% у 2026 році, що відповідає стратегічним цілям НБУ. Результати наведені в табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Прогноз на 2025-2026 сценарій 3

Рік	Інфляція (%)	Облікова ставка НБУ (%)	Обмінний курс (грн/USD)	Ціна на нафту (Brent, \$/барель)	М2 (млрд грн)
2025	9,092	14,5	40,00	75	3,5
2026	6,836	14,5	43,00	78	3,9

Джерело: розроблено автором на основі [15,45]

Порівняння трьох сценаріїв показує, що інфляційна динаміка в Україні значною мірою залежить від внутрішніх монетарних чинників, зокрема зростання грошової маси, та від курсових коливань. Авторська модель демонструє, що навіть за стабільної облікової ставки інфляційний тиск може посилюватися у разі розширення грошової пропозиції або збереження структурних дисбалансів. Найоптимістичніший сценарій НБУ можливий лише за умов прискорення післявоєнного відновлення та зниження бюджетного дефіциту. Водночас консервативний сценарій вказує на ризики затяжної інфляційної інерції, якщо монетарна політика не буде підкріплена ефективними фіскальними та структурними заходами.

2.3. Застосування міжнародного досвіду в регулюванні інфляційних процесів

У контексті повномасштабної війни, енергетичної кризи та глобальної економічної невизначеності Україна стикається з низкою макроекономічних викликів, серед яких – інфляція на рівні 13,2 % у серпні 2025 року, висока валютна волатильність та дефіцит державного бюджету понад 20 % ВВП [11]. В таких умовах особливої актуальності набуває адаптація зарубіжного досвіду монетарної політики, зокрема режиму інфляційного таргетування (ІТ), який

ефективно застосовується як у країнах із перехідною економікою (Польща, Чехія), так і в розвинених державах (США, Єврозона).

Національний банк України з 2015 року впроваджує гнучкий режим інфляційного таргетування із цільовим показником $5 \% \pm 3 \%$, однак повномасштабна війна зумовила перехід до проміжного формату з елементами валютних обмежень [16]. Міжнародний досвід свідчить, що ефективність ІТ забезпечується високим рівнем незалежності центрального банку, узгодженістю монетарної та фіскальної політики, а також формуванням довіри до дій регулятора. Приклад Польщі демонструє, що поєднання цих умов дозволило знизити інфляцію з 11,8 % до 2 % протягом п'яти років без суттєвих втрат економічного зростання.

Для України основними викликами залишаються наслідки війни, енергетична вразливість та орієнтація на євроінтеграційний курс. Середній рівень інфляції у країнах Центрально-Східної Європи коливається в межах 2–3 %, тому врахування позитивного досвіду цього регіону може створити передумови для поступового зниження інфляційного тиску в Україні до однозначних значень у середньостроковій перспективі, що узгоджується з прогнозами Національного банку України.

Польща запровадила режим ІТ у 1998 році, приділивши особливу увагу зміцненню інституційної незалежності Національного банку Польщі. Такий підхід сприяв поступовому зниженню інфляції з 11,8 % до 1,1 % протягом п'яти років без рецесійних наслідків для економіки, при цьому темпи зростання ВВП залишалися стабільними – близько 4–5 % на рік. Ключовими факторами успіху стали чітко визначені інфляційні орієнтири ($2,5 \% \pm 1 \%$), відкритість комунікації з громадськістю та активне використання облікової ставки як головного інструменту монетарної політики. Це дозволило скоротити коливання інфляції майже на половину.

Завдяки гнучкому режиму ІТ Польща змогла уникнути рецесії навіть під час світової фінансової кризи 2008 року та пандемії COVID-19,

дотримуючись фінансової дисципліни. Для України наслідування польської моделі є особливо доцільним, адже посилення незалежності НБУ та гнучке управління обліковими ставками може підвищити довіру до монетарної політики. У 2025 році ключова ставка НБУ становить 13,5 % (знижена з 25 % у 2022 році), що вже сприяло зменшенню інфляції на 1,3 % у вересні [17].

Подібний досвід має Чехія, яка запровадила режим інфляційного таргетування у 1998 році. Центральний банк Чехії (ČNB) здійснював політику поступового переходу до плаваючого валютного курсу, що дозволило підвищити ефективність монетарних інструментів. Особливістю чеської моделі є поєднання ІТ із політикою стабілізації валютного курсу – у 2013–2017 роках використовувався курс євро як номінальний якір для утримання інфляційних очікувань. Це дало змогу уникнути дефляційних процесів і підтримати помірне економічне зростання на рівні 2–3 % ВВП щороку [18].

Для України чеський досвід має практичне значення. У 2024 році НБУ запровадив режим «гнучкого інфляційного таргетування» із валютним коридором $\pm 5\%$, що частково повторює чеський підхід. Такий механізм сприяв стабілізації гривні на рівні близько 41 грн/дол. США та утриманню очікувань бізнесу в контрольованих межах. Водночас важливо враховувати структурні чинники – зокрема, енергетичну незалежність Чехії, де частка відновлюваних джерел енергії сягає 20 %, що зменшує вплив імпорتنих цін на інфляцію. Для України впровадження аналогічних структурних реформ може знизити внесок енергетичного компонента в інфляцію на 2–3 % [19].

Разом із тим інституційні обмеження залишаються суттєвим фактором впливу на ефективність ІТ в Україні. Рівень довіри до Національного банку залишається відносно низьким – близько 40 % у 2025 році, тоді як у Польщі він перевищує 70 %. Це ускладнює формування стабільних інфляційних очікувань та зменшує передбачуваність реакції економічних агентів на монетарні сигнали [20]. Валютні обмеження, запроваджені у 2022 році для стримування відтоку капіталу, обмежують гнучкість курсу, проте поступове їх

послаблення, заплановане на 2025 рік, створює умови для відновлення повного режиму ІТ [21].

У середньостроковій перспективі (2025–2026 рр.) НБУ планує повернення до класичного режиму інфляційного таргетування з плаваючим валютним курсом. Орієнтація на досвід Польщі та Чехії передбачає посилення інституційної незалежності регулятора, удосконалення системи комунікації з ринком і громадськістю, а також узгодження монетарної та фіскальної політики відповідно до стандартів Європейського центрального банку. Впровадження макропруденційних інструментів, подібних до чеських, дозволить підвищити стійкість банківського сектору до зовнішніх шоків [22]. Загалом, міжнародний досвід свідчить, що ефективне інфляційне таргетування в країнах із перехідною економікою сприяє зниженню інфляції, підвищенню інвестиційної активності та забезпеченню сталого економічного зростання. За оцінками МВФ, у країнах, що впровадили ІТ, середня волатильність інфляції знизилася на 20–30 %, а темпи зростання ВВП зросли на 0,5–1 % у перші роки реалізації політики [23].

Таким чином, для України застосування міжнародного досвіду інфляційного таргетування має комплексний характер. Воно вимагає поєднання монетарних та структурних реформ, зміцнення інституційної незалежності НБУ, підвищення рівня довіри населення та забезпечення макрофінансової стабільності. Успішна адаптація цих елементів може забезпечити стійке зниження інфляції до 5 % у середньостроковій перспективі, підтримати зростання ВВП на 2–4 % навіть в умовах зовнішніх шоків і сформувати основу для подальшої інтеграції України до європейського економічного простору [24].

Також потрібно розглянути і інші інструменти. У розвинених країнах монетарна політика ґрунтується переважно на використанні непрямих (ринкових) інструментів, таких як облікова ставка, операції на відкритому ринку та регулювання грошової маси. Як зазначають Осіпова Л. В. та

Пекарчук Ю. М., ці інструменти поділяються на прямі (адміністративні) та непрямі (ринкові), причому перші характерні переважно для країн із перехідною економікою, де механізми опосередкованого впливу ще не набули належної ефективності [14]. У стабільних економіках, навпаки, домінують ринкові методи, що забезпечують гнучкість, прозорість і своєчасну реакцію на інфляційні коливання. Тривале застосування адміністративних інструментів може призвести до спотворення ринкових сигналів, дисбалансів і втрати довіри до політики центрального банку, що підтверджує перевагу непрямих механізмів у розвинених державах [14].

Країни Європейського Союзу, США та Велика Британія функціонують у межах режиму інфляційного таргетування, який забезпечує передбачуваність динаміки цін і стабільність очікувань. На відміну від них, держави з високим рівнем доларизації або нестабільною економічною системою частіше обирають таргетування валютного курсу чи грошових агрегатів, щоб контролювати валютний ризик і пропозицію грошей в обігу [13]. Європейський центральний банк (ЄЦБ) активно використовує операції з основними ставками рефінансування та аукціонні механізми для регулювання ліквідності банківської системи. Також він застосовує нетрадиційні заходи, зокрема програми кількісного пом'якшення, спрямовані на стабілізацію фінансового сектора. Федеральна резервна система США (ФРС) реалізує подібну політику через операції на відкритому ринку – купівлю та продаж державних цінних паперів, що впливають на короткострокові процентні ставки й обсяг ліквідності. Банк Англії, своєю чергою, встановлює базову процентну ставку як головний орієнтир монетарної політики, коригуючи кредитну активність та валютні курси [14].

Основу монетарного інструментарію розвинених країн становлять операції на відкритому ринку (ОВР), ключова відсоткова ставка, резервні норми, а також політика кількісного пом'якшення (QE) і затягування (QT). ФРС США використовує ОВР для регулювання ліквідності та управління

вартістю запозичень: підвищення ставки на 0,25% сприяє зниженню інфляції на 0,1–0,2% у середньостроковій перспективі [15]. ЄЦБ, реагуючи на перегрів кредитного ринку, у 2023 році підвищив резервні норми до 2%, що скоротило приріст грошової маси М3 на 5% [3]. Банк Англії в 2022–2023 роках збільшив ключову ставку з 0,1% до 5,25%, у результаті чого інфляція зменшилася з 11,1% до 2% у 2025 році [9].

Нетрадиційні заходи – такі як кількісне пом'якшення – набули особливого значення під час кризових періодів. Зокрема, ФРС у 2020–2022 роках викупила активів на суму 4,5 трлн доларів США, що запобігло дефляційним процесам, тоді як із 2022 року політика QT скоротила баланс на 1 трлн доларів, стабілізувавши інфляцію [10]. У Японії Банк Японії продовжує політику негативних ставок (–0,1%) з 2016 року, підтримуючи інфляцію на рівні 2% у 2023–2025 роках [4]. Загалом монетарні інструменти забезпечують ефективне якірування інфляційних очікувань: за оцінками МВФ, ІТ у розвинених країнах знижує персистентність інфляції на 15–20% [12]. У 2022–2025 роках підвищення ставок ФРС і ЄЦБ на 5–6% знизило глобальну інфляцію з 8,7% до 3,2% [15].

Тепер перейдемо до немонетарних заходів. Вони охоплюють фіскальну, регуляторну та структурну політику, які впливають на сукупний попит і пропозицію, не змінюючи безпосередньо грошову масу. Фіскальні обмеження відіграють ключову роль у стримуванні інфляційного тиску. Наприклад, у США підвищення корпоративного податку до 21% у 2017 році скоротило бюджетний дефіцит на 2% ВВП, зменшивши інфляційний тиск [1]. У Німеччині «боргове гальмо» (debt brake) обмежує дефіцит до 0,35% ВВП, що сприяло стабілізації інфляції ЄЦБ на рівні 2% у 2020-х роках [9]. Регуляторні та структурні інструменти також відіграють вагомий роль. У Великій Британії обмеження цін на енергоресурси (energy price cap) у 2022 році скоротило зростання рахунків домогосподарств на 25%, знизивши внесок енергетики в інфляцію на 4% [3]. В Австралії дерегуляція ринку праці сприяла

підвищенню продуктивності на 1–2% щороку, що зменшувало витратну інфляцію [4]. Макропруденційні заходи посилюють ефективність монетарної політики. Наприклад, Банк Канади запровадив норми щодо коефіцієнтів LTV для іпотечного кредитування, що знизило цінову бульбашку на нерухомість і зменшило інфляційний тиск на 1,5% [15]. Подібним чином у Швеції фіскальні правила обмежують державні витрати на 1% ВВП понад темп зростання, утримуючи інфляцію Riksbank на стабільному рівні 2%.

Досвід розвинених країн свідчить, що поєднання монетарних і немонетарних інструментів забезпечує стійкість цінової динаміки, знижуючи волатильність інфляції на 20–30% [3]. Монетарна політика залишається основним засобом стабілізації, тоді як фіскальні та структурні інструменти виконують підтримувальну функцію, зменшуючи ризики від зовнішніх шоків. У 2025 році 20 розвинених держав продовжують застосовувати режим інфляційного таргетування, утримуючи інфляцію в межах 1,5–2,5% [15]. Такий підхід забезпечує баланс між короткостроковою гнучкістю та довгостроковою стабільністю, що підтверджує ефективність інтегрованого управління монетарними та немонетарними чинниками інфляції.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИІНФЛЯЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

3.1. Вітчизняний досвід реалізації антиінфляційної політики

Антиінфляційна політика в Україні почала формуватися в непростих умовах переходу від планової до ринкової економіки після здобуття незалежності у 1991 році. Тоді країна зіткнулася з гіперінфляцією, глибокою макроекономічною нестабільністю та відсутністю ефективних механізмів регулювання. У відповідь на ці виклики держава поступово впроваджувала низку реформ, спрямованих на стримування зростання цін, запровадження національної валюти та створення інституційної основи для сучасної монетарної політики. Важливим етапом цієї еволюції стало впровадження режиму інфляційного таргетування, який передбачає орієнтацію на досягнення цінової стабільності як ключової мети грошово–кредитної політики. Для систематизації еволюції антиінфляційної політики доцільно виділити ключові періоди, що наведено в табл 3.1.

Таблиця 3.1. – Етапи формування антиінфляційної політики в Україні

Назва етапу	Період	Ключові характеристики
Кризовий старт трансформації	1991–1994	Гіперінфляція, м'яка монетарна політика, руйнування фінансової системи
Фаза стабілізації та дезінфляції	1995–1999	Запровадження гривні, жорстка монетарна політика, зниження інфляції, валютна стабілізація
Етап макрофінансової стабільності	2000–2013	Виважена політика, зростання ВВП, контрольована інфляція, перші елементи таргетування
Сучасний етап таргетування в умовах кризи	2014–2025	Повноцінне інфляційне таргетування, війна, пандемія, валютні обмеження, жорстка ставка, адаптація до шоків

Джерело: розроблено автором на основі [31, 33]

Далі кожен із періодів буде розглянуто детальніше з урахуванням специфіки монетарних рішень, макроекономічних умов та інституційних змін.

Початок трансформації економіки України після здобуття незалежності супроводжувався кризовим станом, високою інфляцією та руйнуванням фінансової системи. Цей період характеризувався м'якою монетарною та пасивною фіскальною політикою на тлі розпаду СРСР і введення купоно–карбованця як тимчасової валюти. Інфляція сягнула гіперінфляційних рівнів – у 1993 році щомісячна інфляція перевищувала 50%, а річний показник склав понад 10 000% через лібералізацію цін, дефіцит бюджету та зовнішні шоки [4]. Основні заходи стримування інфляції полягали у стримуванні зростання цін і частковому регулюванні споживчих фондів підприємств, що не усунуло системних проблем. Водночас відбувалося становлення базових інструментів грошово–кредитного регулювання, однак інституційна база ще залишалася слабкою. Наслідком чого стало скорочення ВВП на 40% порівняно з 1990 роком.

У 1995–1999 роках розпочався новий етап становлення антиінфляційної політики. Активно впроваджувалися антикризові заходи, а саме: впровадження жорсткої монетарної політики, скорочення грошової маси та стабілізація валютного ринку. Після гіперінфляції 1993–1994 років уряд перейшов до жорстких заходів. У 1996 запроваджено гривню як національну валюту, що стало важливим кроком до фінансової стабільності. Інфляція знизилася до 40% у 1996 і 10% у 1997 році. Завдяки бездефіцитному бюджету, реформуванню податкової системи та формуванню фінансової інфраструктури дезінфляційні процеси посилювалися. Проте криза 1998 року, спричинена дефолтом у Росії, призвела до девальвації гривні на 68,7% та відновлення інфляційного тиску.

У 2000–2013 роках спостерігалось відносне зниження інфляційних очікувань і формування стабільної макроекономічної бази. НБУ посилив контроль за грошовою масою, а інфляція стабілізувалася на рівні 10–12%.

Зростання ВВП сягало 5–7% щорічно завдяки інвестиціям та експорту. Політика стала більш збалансованою – монетарна стала виваженішою, а фіскальна помірно м'якою. З 2007 року НБУ запровадив елементи інфляційного таргетування, обмеживши коливання обмінного курсу та посиливши інструменти, як–от ключову ставку [32].

Починаючи з 2015 року, антиінфляційна політика України базується на режимі інфляційного таргетування, який став основою сучасної стратегії монетарного регулювання. Цей підхід передбачає незалежність Національного банку України, пріоритетність монетарних інструментів і формування стабільних інфляційних очікувань економічних агентів [33]. У перші роки впровадження цього режиму (2015–2021) спостерігалася поступова стабілізація: інфляція знизилася з 12% у 2015 році до близько 5% у 2020 році. Починаючи з 2022 року, монетарна політика функціонує в умовах посилених зовнішніх викликів. Отже, на сучасному етапі політика НБУ поєднує елементи жорсткого монетарного регулювання зі спробами підтримати макроекономічну стабільність.

Історичний аналіз формування антиінфляційної політики в Україні дозволяє окреслити ключові етапи її інституційного становлення та трансформації. Водночас для розуміння її ефективності в сучасних умовах важливо проаналізувати специфіку реалізації монетарних і немонетарних заходів у післякризовий період, коли економіка зіткнулась із новими викликами – зокрема, війною, порушенням ланцюгів постачання та зміною структури попиту.

Ретроспективний аналіз етапів формування антиінфляційної політики дозволяє окреслити ключові зміни в підходах до регулювання інфляції. Далі для глибшого розуміння ефективності цієї політики необхідно розглянути особливості її реалізації у післякризовий період (після 2014 року), коли НБУ перейшов до режиму інфляційного таргетування.

Період 2015–2021 років відзначився адаптацією політики до нових викликів. Інфляція поступово знижувалася завдяки валютній лібералізації та фіскальній консолідації. Водночас пандемія COVID–19 у 2020 році призвела до тимчасового пом'якшення політики – облікова ставка була знижена до 6%, що стимулювало кредитування, але спричинило зростання інфляції до 10% у 2021 році [10]. Після 2022 року ситуація ускладнилася внаслідок повномасштабної війни. У відповідь Національний банк запровадив жорстку монетарну політику: підвищення облікової ставки до 25%, валютні обмеження та посилення резервних вимог. Ці заходи дали змогу уникнути гіперінфляції. У 2023–2024 роках ефективність монетарних інструментів знизилася. На початку 2025 року політика спрямована на поступове пом'якшення грошово–кредитних умов. За даними НБУ, у серпні 2025 року інфляція становила 9,2%, з прогнозом зниження до 6,6% у 2026 році та до 5% у середньостроковій перспективі [35].

Далі розберемо детальніше особливості монетарних і немонетарних заходів. Монетарні заходи в Україні реалізуються НБУ через інструменти інфляційного таргетування. Ключовим інструментом залишалася облікова ставка, яку протягом 2023–2025 років поступово знижували з пікового рівня 25% (2022 рік) до 15% у жовтні 2025–го. Це дало можливість активізувати кредитування, водночас сприяючи зниженню інфляції з 26,6% у 2022–му до 9,2% у 2025–му. Проте таке пом'якшення мало і зворотний ефект – скорочення частки кредитів бізнесу у ВВП на 33% [31]. Паралельно НБУ активно використовував валютні інтервенції та механізм гнучкого обмінного курсу. Середній щомісячний обсяг інтервенцій у 2025 році становив близько 3 млрд доларів США. Для стримування імпорту у 2023–2024 роках підвищено нормативи резервування для валютних депозитів до 20%. Важливим компонентом стала комунікаційна політика НБУ: починаючи з 2023 року, регулярно публікуються Інфляційні звіти та проводяться пресбрифінги. Це сприяло утриманню інфляційних очікувань у межах 6–8% [37]. Немонетарні заходи, які Україна реалізувала у післякризовий період, були спрямовані на

стримування інфляції та стабілізацію економіки. Вони реалізуються урядом через фіскальну, бюджетну та регуляторну політику, з координацією з НБУ (до прикладу, під час фінансування дефіциту через ОВДП). У бюджеті 2025 року дефіцит становить 20,5% ВВП, фінансування здійснюється через МВФ та ЄС [30].

Одним із ключових напрямів стала фіскальна консолідація, що передбачала поступове скорочення дефіциту бюджету – з 28% ВВП у 2022 році до 18% у 2025–му. Це було досягнуто шляхом підвищення ставок ПДВ до 20% та акцизів на 10%, а також через масштабні субсидії на енергоносії (300 млрд грн). Структурні реформи також відіграли важливу роль: 100 млрд грн було вкладено у розвиток відновлюваної енергетики, що дозволило скоротити залежність від імпорту енергоносіїв на 15% [36].

Окремим напрямом стала міжнародна координація. Україна отримала транші на загальну суму \$15 млрд у 2023–2025 роках та допомогу від ЄС на 50 млрд євро. Ці ресурси були надані за умови проведення реформ, зокрема підвищення ефективності податкової системи. Завдяки цьому інфляція, спричинена імпортом, скоротилася на 8%. Таким чином, у післякризовий період реалізація монетарних і немонетарних заходів має комплексний характер, поєднуючи інструменти жорсткої грошово–кредитної політики з підтримкою фінансової стабільності та відновленням економічної активності в умовах тривалих воєнних ризиків.

Розгляд практичних аспектів реалізації антиінфляційної політики у післякризовий період дозволяє оцінити її гнучкість, адаптивність та здатність реагувати на нестандартні шоки. Проте навіть за умов активного використання монетарних і немонетарних інструментів, сучасна система стримування інфляції стикається з низкою обмежень – як інституційного, так і структурного характеру. Саме ці проблеми потребують окремого аналізу для формування обґрунтованих пропозицій щодо її вдосконалення.

Сучасна система стримування інфляції в Україні стикається з низкою проблем і обмежень. Основними серед них є відсутність цілісної системи грошово–кредитного регулювання, що ускладнює оперативне реагування, а також залежність від зовнішніх факторів, таких як коливання світових цін на сировину та енергоресурси [31].

Однією з важливих проблем залишається те, що Національний банк України не завжди повністю незалежний від політичного тиску та фінансових впливів. Це обмежує ефективність монетарних інструментів. У періоди політичної напруги спостерігається обмеження волі до запровадження жорстких, але необхідних антиінфляційних заходів [34]. Крім того, монетарна політика характеризується затримкою дії інструментів (часовий лаг впливу), що ускладнює адаптацію до швидких змін. Поширеним є і високий рівень інфляційних очікувань серед населення та бізнесу – очікування зростання цін провокують підвищення заробітних плат, посилюючи інфляційний тиск [38].

Також серед структурних обмежень є слабка інституційна база та недосконале нормативно–правове регулювання. На ситуацію суттєво впливають зовнішні чинники – коливання валютних курсів, зміни світових цін або нестабільність попиту на зовнішніх ринках, що можуть звести нанівець внутрішні стабілізаційні заходи. Ще одна важлива проблема – слабка комунікація між Національним банком і суспільством.

Таким чином, ефективність антиінфляційної політики в Україні потребує посилення інституційної незалежності НБУ, удосконалення прогнозних моделей, підвищення прозорості монетарних рішень і розвитку механізмів комунікації з економічними агентами.

3.2. Ефективність механізмів монетарної політики у стримуванні інфляції

Облікова ставка залишається ключовим інструментом монетарної політики, за допомогою якого НБУ впливає на інфляційні очікування, рівень споживання, інвестицій та загальну динаміку цін. Проте цей вплив є опосередкованим і проявляється із часовим лагом, який зазвичай становить від 9 до 18 місяців [39].

Підвищення облікової ставки транслюється через банківську систему до фінансових ринків, впливаючи на процентні ставки за кредитами і депозитами. Зростання вартості кредитних ресурсів робить позики менш доступними для бізнесу та населення, що призводить до зниження попиту, а отже, до уповільнення інфляції. Вищі депозитні ставки, своєю чергою, стимулюють заощадження, що також сприяє зменшенню інфляційного тиску. Монетарна політика НБУ одночасно формує сигнали для ринку щодо майбутньої динаміки цін. Підвищення ставки сприймається як намір центрального банку стримати інфляцію, тому домогосподарства та підприємства очікують уповільнення зростання цін і відповідно коригують свою поведінку. Водночас ефективність цього механізму значною мірою залежить від довіри до центрального банку, стану банківської системи та загальної макроекономічної стабільності. У періоди воєнних дій або фінансових криз трансмісійні канали монетарної політики послаблюються. Аналіз динаміки облікової ставки та інфляції у 2017–2024 роках, який наведений на діаграмі 3.1, дає змогу оцінити ефективність використання Національним банком України основних монетарних інструментів. Протягом цього періоду офіційна ціль інфляції становила 5%, однак досягнути її вдалося лише в окремі роки.

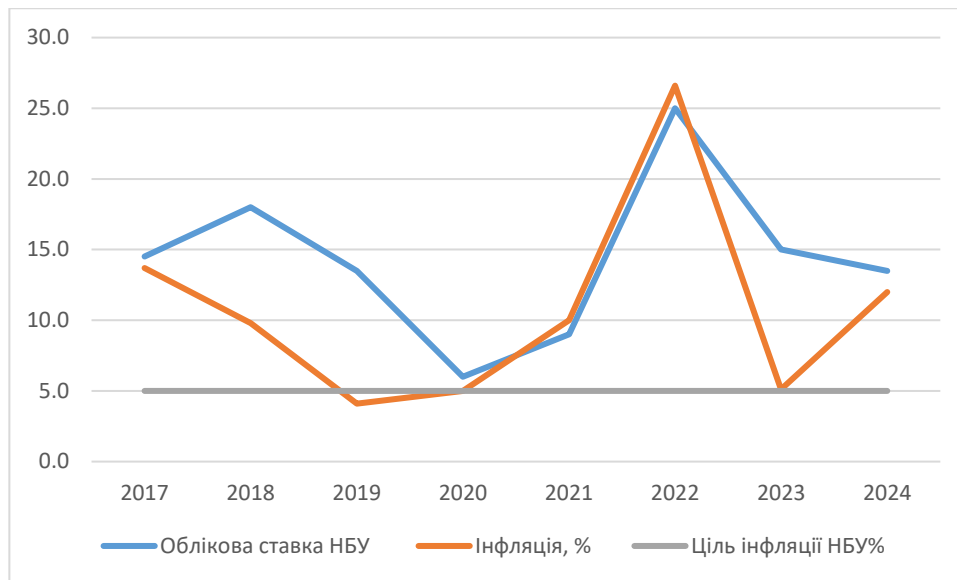

Рисунок 3.1. – Співвідношення облікової ставки, фактичної та цільової інфляції в Україні

Джерело: розроблено автором на основі [15,45]

У 2017–2018 роках підвищення облікової ставки з 14,5% до 18% дозволило знизити інфляцію з 13,7% до 9,8%. У 2019–2020 роках поступове зниження ставки до 6% супроводжувалося уповільненням інфляції до 4,1% та 5,0% відповідно. Саме цей період можна вважати найбільш успішним.

Натомість у 2021 році, попри підвищення облікової ставки до 9%, інфляція зросла до 10%. Це свідчить про домінування немонетарних факторів. У 2022 році, в умовах війни, НБУ підвищив облікову ставку до 25%, проте інфляція сягнула 26,6%, що підтвердило обмеженість традиційних інструментів у періоди глибоких криз. У 2023 році ситуація стабілізувалася: ставка була знижена до 15%, а інфляція впала до 5,1%. Водночас у 2024 році інфляція знову підвищилася до 12% при ставці 13,5%.

Згідно з результатами регресійного аналізу, наведеного у розділі 2, всі чинники демонструють різноспрямований вплив. Підвищення облікової ставки НБУ на 1 відсотковий пункт асоціюється зі зростанням інфляції приблизно на 2,67%. Така залежність свідчить не про прямий стимулюючий вплив, а про реактивний характер монетарної політики, коли рішення щодо

підвищення приймаються у відповідь на вже наявний інфляційний тиск. Водночас обмінний курс має негативний коефіцієнт, тобто девальвація гривні у короткостроковому періоді може асоціюватися зі зниженням інфляції. Це пояснюється валютним регулюванням НБУ та часовими лагами. Натомість грошова маса (M2) продемонструвала найвищий позитивний вплив на інфляцію, що узгоджується з монетаристським підходом: надлишкове зростання грошової пропозиції спричиняє підвищення цін. Наприклад, у 2022 році, коли M2 перевищила 2,5 трлн грн, рівень інфляції досяг 26,6%, що підтверджує силу цього зв'язку. Отже, облікова ставка залишається центральним інструментом регулювання інфляції. Її ефективність залежить від довіри до політики НБУ, стабільності фінансової системи та характеру зовнішніх впливів. Реактивний характер змін ставки, виявлений за результатами регресійного аналізу, свідчить, що монетарна політика в Україні переважно адаптується до вже наявних інфляційних тенденцій, а не випереджає їх.

Розглянувши механізми впливу облікової ставки на інфляційні очікування та динаміку цін, доцільно перейти до аналізу інших важливих чинників, що формують інфляційне середовище. Зокрема, валютний курс, грошова маса та операції на відкритому ринку відіграють ключову роль у трансмісії монетарної політики.

Валютний курс відіграє ключову роль, оскільки безпосередньо впливає на імпортовані ціни та інфляційні очікування. Зниження курсу національної валюти підвищує вартість імпортованих товарів, що зумовлює зростання внутрішніх цін. Гнучкий режим курсоутворення дозволяє краще реагувати на зовнішні шоки. Монетаристська теорія пояснює інфляцію як наслідок надмірного зростання грошової маси. У 2025 році в Україні грошова маса збільшується, однак НБУ стримує цей процес за рахунок жорсткої монетарної політики, підтримуючи інфляцію на рівні 13,2% у серпні. Зростання агрегатів M0–M3 забезпечує “помірну” інфляцію, проте в умовах воєнної економіки

воно посилює тиск на ціни через немонетарні фактори [40]. Політика “дорогих грошей” (облікова ставка 15,5%) знижує кредитну активність, але не усуває структурну інфляцію витрат. Операції на відкритому ринку (ОМО) залишаються одним із ключових інструментів. Продаж державних облігацій зменшує ліквідність банківської системи. У 2025 р. НБУ використовує ОМО для балансування політики, прогнозуючи поступове зниження облікової ставки до 12,5–13,5% у 2026 р. [41]. Завдяки цьому очікується збереження інфляції близько 9,2%. Валютний курс, грошова маса та операції на відкритому ринку взаємопов’язані [42]. У межах режиму інфляційного таргетування (з 2015 року) центральний банк орієнтується на ціль у 5%, однак воєнні ризики зумовлюють переважно витратний характер інфляції [23].

У контексті наведених теоретичних положень було проведено власний аналіз динаміки інфляції, обмінного курсу гривні до долара США та грошової маси (M2) в Україні у 2017–2024 роках. Згідно з отриманими результатами, інфляція демонструвала значні коливання – від 4,1% у 2019 році до 26,6% у 2022-му. Для ілюстрації наведено графік 3.2.

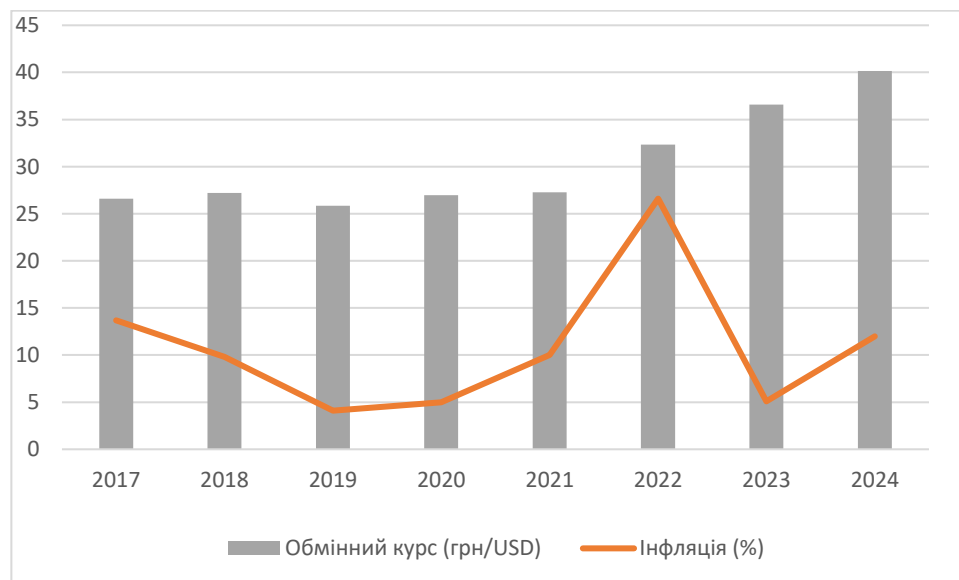

Рисунок 3.2. – Динаміка обмінного курсу гривні до долара США в Україні (2017–2024 рр.)

Джерело: розроблено автором на основі [45]

Обмінний курс поступово зростає із 26,6 грн/USD у 2017 році до 40,15 грн/USD у 2024-му. Грошова маса (M2) за цей період збільшилася більш ніж утричі. Для ілюстрації наведено графік 3.3

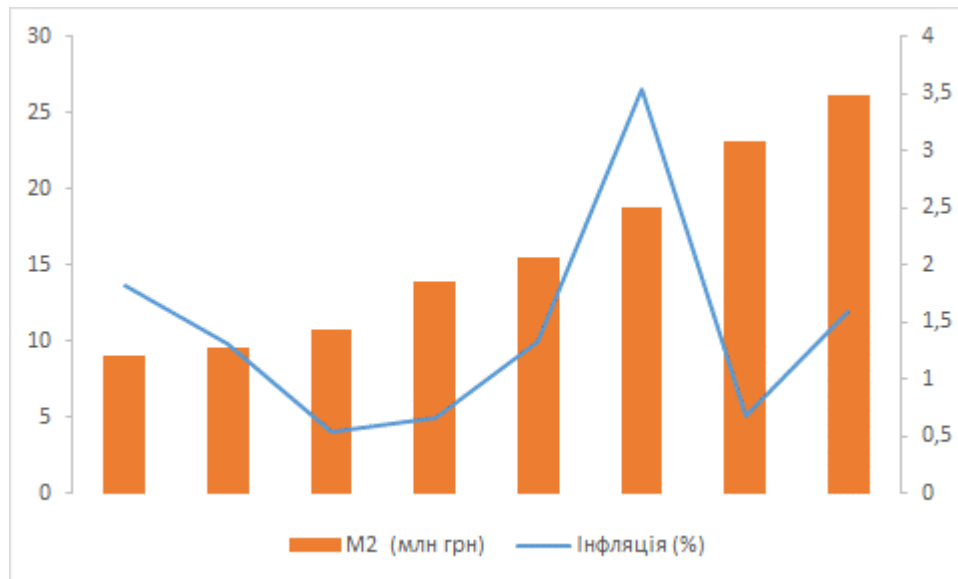

Рисунок 3.3. – Динаміка грошової маси України (2017–2024 рр.)

Джерело: розроблено автором на основі [45]

Отже, валютний курс, грошова маса та операції на відкритому ринку формують взаємозалежну систему впливів. При цьому обмінний курс не завжди виступає прямим драйвером інфляції – його вплив визначається режимом валютного регулювання та часовими лагами. Грошова маса, навпаки, є стабільним індикатором інфляційного тиску, тому її контроль має залишатися одним із ключових пріоритетів монетарної політики. Операції на відкритому ринку відіграють суттєву роль у регулюванні обсягу грошової маси та повинні бути інтегровані в загальну стратегію стримування інфляції.

Також потрібно згадати, що одним з ключових індикаторів ефективності монетарної політики є її здатність управляти трансмісійним каналом очікувань. Ефективність цього каналу вимірюється через ступінь «заякорення» інфляційних очікувань економічних агентів – тобто їх наближення до цільового показника НБУ ($5\% \pm 1$ в.п.) та низьку чутливість до короткострокових цінових шоків.

Аналіз даних НБУ щодо очікувань на наступні 12 місяців наведений на діаграма 3.4 дозволяє виділити кілька чітких фаз, що відображають дієвість політики регулятора в різні періоди.

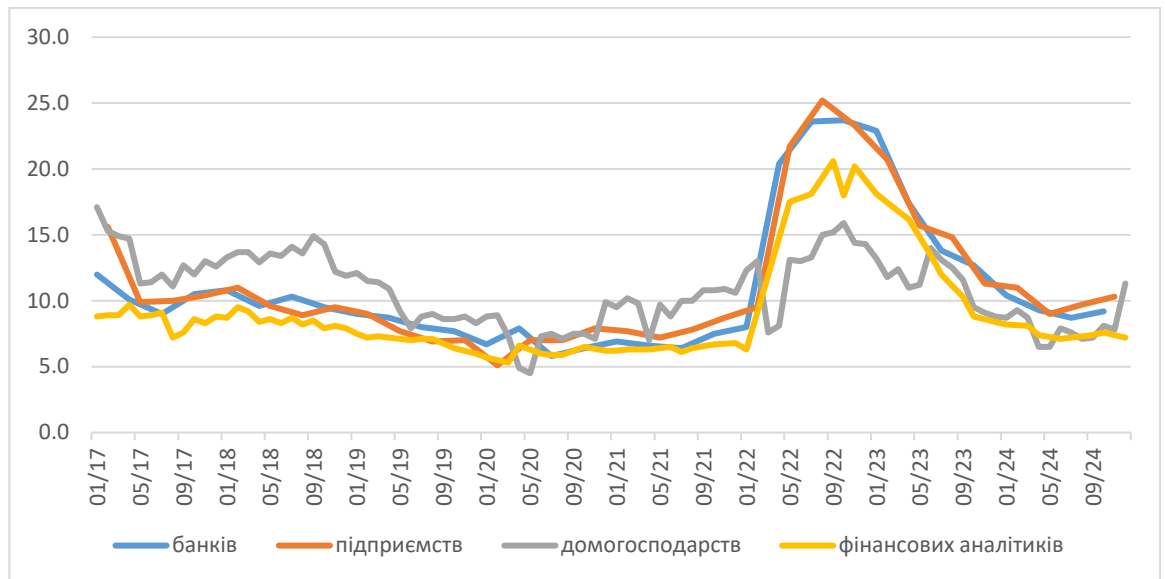

Рисунок 3.4 Динаміка інфляційних очікувань (2017–2024 рр.)

Джерело: розроблено автором на основі [45]

Таких фаз можна виділити 3. Фаза 1— накопичення довіри та «заякорення» (2017–2019 рр.) Цей період характеризувався послідовною жорсткою монетарною політикою, спрямованою на зниження високої інфляції (13,7% у 2017 р.). Дані демонструють, що очікування всіх груп респондентів поступово слідували за зниженням фактичної інфляції, хоча й з певним лагом. Наприклад, на початку 2017 року очікування банків становили 12,0%, а підприємств – 15,6%, що було вище за фактичну інфляцію. Проте до кінця 2019 року, коли фактична інфляція впала до 4,1%, очікування підприємств знизились до 7,0%, а банків – до 6,7%. Найбільш «липкими» виявились очікування домогосподарств, які залишалися найвищими, що є типовим і відображає їхню більшу орієнтацію на поточні ціни (адаптивні очікування), аніж на прогнози НБУ. Загалом, цей період довів, що послідовна політика інфляційного таргетування здатна успішно «заякорювати» очікування, особливо серед поінформованих агентів (банки, аналітики).

Фаза 2 – шок 2022 року та миттєва «відв'язка» очікувань. Повномасштабне вторгнення у лютому 2022 року, що супроводжувалося руйнуванням логістики, шоками пропозиції та вимушеною монетизацією дефіциту бюджету, призвело до стрімкого зростання фактичної інфляції до 26,6%. Реакція очікувань була миттєвою та свідчила про повну «відв'язку» від цілей НБУ. Це була очікувана реакція на екстремальний немонетарний шок. Очікування підприємств у липні 2022 року сягнули 25,2%, а очікування банків у жовтні – 23,7%. Цікаво, що очікування домогосподарств у цей період були навіть нижчими, ніж у бізнесу, хоча й також сягнули піку (20,6% у жовтні 2022 р.). Це демонструє, що в умовах війни та тотальної невизначеності навіть професійні учасники ринку формують очікування переважно адаптивно, орієнтуючись на поточну ситуацію, а не на довгострокові цілі регулятора.

Фаза 3 – Відновлення довіри та «повторне заякорення» (2023 р.). Найбільш показовим з точки зору ефективності політики НБУ є 2023 рік. Рішучі дії регулятора, зокрема утримання високої облікової ставки (25%) та припинення монетизації бюджету, призвели до несподівано стрімкого зниження фактичної інфляції – до 5,1% за підсумками року.

Ця дезінфляція стала потужним сигналом для ринку. Дані показують драматичне падіння інфляційних очікувань впродовж року, що свідчить про високий рівень довіри до антиінфляційних заходів НБУ. Очікування підприємств за рік впали з пікових 20,7% (у січні) до 11,3% (у грудні). Банки скоригували свої очікування ще суттєвіше – з 22,9% до 12,7%. Цей епізод доводить, що довіра, накопичена НБУ у довоєнні роки, дозволила швидко відновити контроль над очікуваннями, як тільки стабілізувалися ключові фактори. Економічні агенти повірили в рішучість регулятора повернути інфляцію до цілі, і ця довіра сама стала потужним дезінфляційним чинником, прискоривши процес.

Аналіз динаміки інфляційних очікувань підтверджує, що трансмісійний канал очікувань в Україні є дієвим. Національний банк України

продemonстрував здатність ефективно «заякорювати» очікування в умовах макрофінансової стабільності, зокрема у період 2017–2019 років. У подальшому, навіть в умовах війни у 2023 році, НБУ зміг відновити довіру економічних агентів та повторно стабілізувати очікування, що є вагомим свідченням ефективності його монетарної політики. Водночас дані за 2024 рік, коли інфляційні очікування стабілізувалися на рівні 9–11%, а фактична інфляція прискорилося до 12%, свідчать про те, що процес «заякорення» ще не є остаточно завершеним. Очікування залишаються завищеними порівняно з ціллю 5% та демонструють високу чутливість до нових шоків. Це вимагає від НБУ подальшого посилення комунікаційної політики, зокрема її послідовності, прозорості та здатності формувати передбачувані сигнали для ринку.

Також потрібно зазначити, що ефективність трансмісійного каналу очікувань значною мірою залежить від того, наскільки дії та комунікації НБУ однаково сприймаються всіма учасниками економічного життя. Як ілюструє діаграма 3.4, інфляційні очікування в Україні суттєво відрізняються залежно від групи респондентів – банків, підприємств та домогосподарств. Ця розбіжність має системний характер і пояснюється різним доступом до інформації, методологією формування прогнозів та специфічними факторами, що впливають на кожну групу.

Банки та фінансові аналітики, як правило, є найбільш поінформованою групою. Їхні очікування формуються на основі макроекономічних моделей, аналізу грошово–кредитних агрегатів, фіскальної політики та прямої комунікації з НБУ – через прес–релізи, прогнози та аналітичні звіти. Як видно з графіків, саме банки демонструють найвищу чутливість до монетарної політики: вони першими відреагували на зниження інфляції у 2019 році, зафіксувавши найнижчі очікування (6,7% у грудні 2019 року), а також найшвидше скоригували свої прогнози у 2023 році, повіривши в ефективність

жорсткої політики НБУ. Очікування банків можна розглядати як «професійний барометр» довіри до регулятора.

Очікування підприємств, що представляють реальний сектор, є гібридом між раціональними та адаптивними. З одного боку, бізнес орієнтується на макроекономічні прогнози, але з іншого – значною мірою залежить від витратних факторів. У своїх цінах підприємства закладають очікуване зростання вартості сировини, енергії, логістики та заробітної плати. Як показують дані, очікування бізнесу майже завжди перевищують очікування банків – навіть у стабільному 2019 році вони були на 1–1,5 в.п. вищими. Це свідчить про схильність бізнесу закладати додаткові ризики у свої прогнози, що безпосередньо впливає на майбутню інфляцію через ціноутворення.

Домогосподарства формують свої очікування принципово інакше. Їхні прогнози є переважно адаптивними (тобто базуються на минулому досвіді), а не на офіційних прогнозах НБУ. Населення орієнтується на власні спостереження за цінами на товари щоденного вжитку – продукти харчування, пальне, комунальні послуги – які є найбільш волатильними. Очікування домогосподарств традиційно залишаються найвищими та найбільш інерційними. Наприклад, у 2022 році, коли бізнес очікував інфляцію на рівні 25,2%, населення прогнозувало 20,6%. Проте у 2023 році, коли очікування банків і підприємств стрімко знижувались, очікування домогосподарств коригувались значно повільніше.

Ця розбіжність між групами респондентів є прямим викликом для монетарної політики. Вона свідчить про те, що канал комунікації НБУ ефективно працює на фінансовий сектор, але має значно слабший вплив на реальний сектор та населення. Це вимагає диференційованого підходу до комунікації, з урахуванням специфіки сприйняття інформації кожною групою. Для підвищення загальної ефективності антиінфляційної політики НБУ має посилювати цільову комунікацію з населенням та бізнесом. Якщо очікування домогосподарств і підприємств залишатимуться високими та «відв'язаними»

від цілі, вони самі по собі генеруватимуть інфляційний тиск (через підвищення цін бізнесом та вимоги вищих зарплат населенням), що ускладнюватиме роботу всіх інших монетарних механізмів.

Комплексний аналіз ключових каналів монетарної трансмісії, зокрема впливу валютного курсу, грошової маси та, що особливо важливо, динаміки інфляційних очікувань різних груп агентів, дозволяє глибше зрозуміти структуру інфляційного середовища в Україні. Він демонструє, що ефективність монетарних заходів залежить не лише від прямого інструментального впливу, але й від рівня довіри до політики НБУ та здатності регулятора «заякорювати» очікування бізнесу й населення. Водночас усі ці механізми зазнали екстремального тиску в умовах воєнних дій. Тому наступним кроком є оцінка результативності застосованих інструментів у цей кризовий період.

Монетарна політика Національного банку України у період повномасштабної війни зазнала суттєвих трансформацій. Фіксація валютного курсу та валютні обмеження дозволили стримати девальвацію, але призвели до зростання тиску на міжнародні резерви. Підвищення облікової ставки та жорстка процентна політика сприяли збереженню привабливості гривневих активів, але не змогли повністю стримати інфляцію через масштабну емісію для фінансування дефіциту бюджету. Адміністративні обмеження на валютному ринку зменшили відтік валюти. Підтримка ліквідності банків через рефінансування, депозитні сертифікати та ОВДП забезпечила безперервність роботи банківської системи. Проте ефективність монетарної трансмісії істотно знизилася. Збереження фіксованого валютного курсу у поєднанні з адміністративними обмеженнями створює ризики для довгострокової стабільності [43].

У період воєнних дій монетарна політика продемонструвала обмежену ефективність, що зумовлено переважанням немонетарних чинників інфляції (воєнні ризики, порушення логістики, зростання витрат). Підвищення

облікової ставки до 25% у 2022 році не змогло суттєво стримати інфляцію (26,6%), що свідчить про ослаблення дії традиційних каналів. Водночас жорстка монетарна політика сприяла стабілізації фінансового сектору. Уже в 2023 році, після нормалізації умов, інфляція знизилася до 5,1%, що свідчить про відновлення дієвості монетарних інструментів у більш стабільному середовищі.

Таким чином, ефективність монетарних заходів НБУ у воєнний період виявилася асиметричною: у короткостроковому вимірі вони виконували переважно стабілізаційну функцію, обмежуючи валютні та фінансові ризики, тоді як у середньостроковому – поступово відновлювали вплив на інфляційні очікування та динаміку цін.

3.3. Пропозиції щодо вдосконалення антиінфляційної політики

У контексті виявлених викликів та обмежень сучасної антиінфляційної політики в Україні, особливо в умовах воєнних дій та структурної нестабільності, постає необхідність її системного перегляду та вдосконалення. Емпіричні результати дослідження свідчать про асиметричну ефективність монетарних заходів, обмежену дієвість трансмісійних каналів та недостатню узгодженість між ключовими напрямками економічної політики. Це зумовлює потребу у формуванні комплексного підходу до стримування інфляції, який би поєднував інституційне посилення, міжвідомчу координацію, прозору комунікацію та структурні реформи.

Для підвищення ефективності антиінфляційної політики та забезпечення макрофінансової стабільності пропонується комплексний підхід, що охоплює чотири ключові напрями.

Основні пропозиції:

- Посилення монетарної політики: Зміцнення інституційної незалежності НБУ, повернення до чіткої рамки інфляційного таргетування, посилення монетарної трансмісії та підтримання режиму контрольованої гнучкості обмінного курсу.
- Координація з фіскальною політикою: Впровадження дієвих фіскальних правил для обмеження дефіциту бюджету та інституціоналізація координації між НБУ та Міністерством фінансів (зокрема, через створення міжвідомчої ради).
- Підвищення прозорості та комунікацій: Вдосконалення комунікаційної політики НБУ через детальні пояснення рішень та публікацію нових індикаторів (наприклад, КЕМП) для стабілізації інфляційних очікувань.
- Впровадження структурних реформ: Прискорення гармонізації фінансового сектору з *acquis* ЄС (включно з Open Banking), проведення реформ в енергетиці та продовольчій безпеці, а також подальша лібералізація руху капіталу.

З метою глибшого розуміння механізмів впливу запропонованих напрямів на ефективність антиінфляційної політики, нижче наведено деталізований розгляд кожного з них із відповідними аргументами .

Почнемо з посилення інституційної та операційної рамки монетарної політики. Для підвищення ефективності антиінфляційної політики ключовим є зміцнення інституційної незалежності Національного банку України, що дозволить НБУ своєчасно та дієво реагувати на цінові коливання. Це є фундаментальною вимогою *acquis* ЄС (Глава 17), зокрема Статті 130 Договору про функціонування ЄС (ДФЄС), яка забороняє урядовий вплив на монетарні рішення [47]. Зміцнення незалежності НБУ також сприяє зниженню ризиків політизації монетарних рішень, особливо в умовах фіскального тиску. Практика країн Центральної Європи демонструє, що незалежні центробанки

забезпечують нижчі рівні інфляції та стабільніші очікування, навіть у періоди економічної нестабільності.

У поточних умовах доцільним є повернення до чіткої операційної рамки інфляційного таргетування з прозорою середньостроковою ціллю ($5\% \pm 2$ п.п.) та визначеним календарем досягнення цільових орієнтирів, яке сприятиме формуванню передбачуваних інфляційних очікувань і підвищенню довіри до монетарної політики. Важливо, щоб така рамка супроводжувалась регулярною публікацією прогнозів, сценаріїв ризиків та оцінкою ефективності інструментів. Це дозволить ринку краще інтерпретувати сигнали НБУ та зменшити волатильність очікувань.

Оскільки грошова маса залишається стабільним індикатором інфляційного тиску, її контроль має залишатися пріоритетом. Для цього необхідно продовжувати політику стерилізації надлишкової ліквідності через операції з депозитними сертифікатами та гнучке коригування резервних норм (наприклад, через механізми, запроваджені у 2025 році). Водночас операції на відкритому ринку, хоча й не відображені у статистичних таблицях, відіграють суттєву роль у регулюванні грошової пропозиції та повинні бути інтегровані в загальну стратегію. Такі кроки дозволять стримувати надлишкову ліквідність банківської системи та забезпечити контрольоване зростання грошової маси. Доцільно також активізувати операції з купівлі/продажу ОВДП на вторинному ринку як інструмент гнучкого управління ліквідністю. Це дозволить НБУ оперативно реагувати на зміну грошового навантаження без надмірного використання облікової ставки.

Також потрібно посилити відновлення монетарної трансмісії через процентний канал, стимулюючи банки до залучення більш строкових депозитів та активного залучення коштів у державні облігації. Відновлення процентного каналу потребує не лише технічних змін, а й підвищення довіри до гривневих інструментів. Це можливо через стабільну інфляційну політику, прогнозованість рішень НБУ та розвиток внутрішнього ринку капіталу.

Подальше вдосконалення політики має спиратися на гнучке управління обмінним курсом. Доцільно підтримувати режим контрольованої гнучкості, який дозволяє мінімізувати курсові шоки, не втрачаючи конкурентоспроможності експорту, оскільки вплив курсу на інфляцію залежить від режиму регулювання та структури імпорту.

Попри важливість вдосконалення монетарного регулювання, його ефективність значною мірою залежить від узгодженості з фіскальною політикою. У ситуаціях, коли бюджетна експансія суперечить цілям монетарної стабілізації, зростає ризик фіскального домінування, що нівелює вплив облікової ставки та інших інструментів НБУ. Тому наступним критично важливим напрямом є забезпечення тісної координації між монетарною та фіскальною політикою, з метою зниження інфляційного тиску та посилення загальної макрофінансової узгодженості.

Високий дефіцит державного бюджету та його часткове фінансування через емісію створюють значний інфляційний тиск. Для зменшення цього ефекту необхідна тісна координація монетарної та фіскальної політики.

Важливим кроком є запровадження дієвих фіскальних правил, які мають обмежувати дефіцит бюджету певним відсотком ВВП та визначати темпи його скорочення після стабілізації економіки. Це знизить потребу в монетизації дефіциту й посилить ефективність монетарних заходів, запобігаючи інфляційному тиску від фіскального домінування. НБУ вже частково імплементував цей принцип, припинивши прямий викуп ОВДП. Досвід країн ЄС, зокрема Німеччини та Швеції, демонструє, що наявність чітких фіскальних правил – таких як «золоте правило» або обмеження структурного дефіциту – дозволяє знизити ризики фіскального тиску на інфляцію та забезпечити стабільність боргової динаміки. Наприклад, у Німеччині «боргове гальмо» (Schuldenbremse) обмежує структурний дефіцит до 0,35% ВВП, що сприяє узгодженості з монетарною політикою ЄЦБ[48]

Пропонується інституціоналізувати цю координацію через створення міжвідомчої ради за участю НБУ, Міністерства фінансів та незалежних експертів для узгодження середньострокових параметрів політики. Такий формат міжвідомчої взаємодії вже застосовується в ряді країн, зокрема у Великій Британії, де Комітет з бюджетної відповідальності (OBR) координує фінансові прогнози з монетарними сценаріями Банку Англії. Це дозволяє уникати суперечностей між бюджетними та грошово–кредитними стимулами

Також доцільно розширити використання макропруденційних інструментів, таких як контрциклічні буфери та ліміти LTV і DTI, що дозволить запобігати надмірному кредитному зростанню та зменшить інфляційний тиск з боку попиту. Наприклад, у Південній Кореї та Сінгапурі макропруденційні обмеження на іпотечне кредитування (через DTI та LTV) стали ефективним інструментом стримування споживчої інфляції, не порушуючи загальної фінансової стабільності. В Україні такі інструменти можуть бути адаптовані до умов ринку, з урахуванням ризиків надмірної концентрації кредитного портфеля.

Ефективна координація монетарної та фінансової політики є критично важливою для стримування інфляційного тиску, особливо в умовах високого бюджетного дефіциту та обмежених ресурсів. Запровадження фінансових правил, інституціоналізація міжвідомчої взаємодії та розширення макропруденційного інструментарію дозволять забезпечити узгодженість економічної політики, знизити ризики фінансового домінування та посилити дієвість монетарних заходів. Однак навіть за умови належної координації між монетарною та фінансовою політикою, ключовим чинником стабілізації залишається рівень прозорості та ефективності комунікацій центрального банку. Саме довіра до НБУ визначає, наскільки успішно він може управляти інфляційними очікуваннями.

Наступний напрям вдосконалення стосується підвищення якості комунікаційної стратегії НБУ. Як продемонстрував аналіз у розділі 3.2, саме

канал очікувань є одним з ключових, але водночас і найскладніших для управління. По–перше, очікування в Україні є високо гетерогенними: очікування банків та фінансових аналітиків (більш «раціональні» та близькі до прогнозів НБУ) значно відрізняються від очікувань домогосподарств (переважно «адаптивних», інерційних та значно вищих). По–друге, динаміка 2022–2023 років виявила як крихкість, так і силу цього каналу: очікування були миттєво «відв'язані» від цілі через шок 2022 року, але так само швидко розпочали «повторне закорення» у 2023 році завдяки рішучій політиці НБУ та фактичній дезінфляції. Це доводить, що прозора комунікаційна політика є не просто допоміжним, а одним з головних антиінфляційних інструментів. Вона має бути не лише загальною, але й таргетованою – спрямованою на подолання розриву між очікуваннями професійних ринків та населення.

Тому, хоча НБУ у 2025 році вже систематизував роботу з громадськістю (через регулярні пресбрифінги, публічні роз'яснення рішень, аналітичні звіти, взаємодію з Державною податковою службою для покращення аналітики валютного нагляду, оновлення переліку системно важливих банків та освітні кампанії [Global Money Week]), необхідно посилювати цей напрям, орієнтуючись на найкращі світові практики. Досвід ЄЦБ та Банку Англії свідчить, що регулярна публікація макропрогнозів, стенограм засідань та чіткого *forward guidance* дозволяє ефективно формувати інфляційні очікування.

Для підвищення прозорості та ефективності комунікацій в Україні пропонується:

- Публікація аналітичних індикаторів: Регулярна публікація коефіцієнта ефективності монетарної політики (КЕМП), розрахованого в розділі 2, дозволить оцінювати не лише наміри, а й фактичну результативність заходів НБУ.

- Посилення прозорості нагляду: Продовження роботи в рамках Резолюції №15 (від 11 лютого 2025 року) щодо розкриття інформації про валютні ризики банків є важливим для запобігання накопиченню дисбалансів.
- Впровадження цільового звіту: З огляду на виявлену гетерогенність очікувань, доцільно запровадити щорічний «Звіт про інфляційні очікування» (аналогічно до практики Банку Канади). Такий звіт має систематизувати результати опитувань домогосподарств, бізнесу та аналітиків, пояснювати причини розбіжностей та окреслювати комунікаційні заходи для їх зниження.

Підвищення прозорості та вдосконалення комунікаційної політики НБУ є не лише інструментом формування довіри, а й важливою умовою ефективної трансмісії монетарних сигналів. Регулярне пояснення рішень, публікація аналітичних індикаторів і розвиток цифрових каналів взаємодії з громадськістю дозволяють зменшити інфляційні очікування та підвищити передбачуваність монетарної політики.

Попри важливість монетарних інструментів, фіскальної дисципліни та прозорої комунікації, фундаментальні інфляційні ризики часто мають структурне походження. Висока енергетична залежність, нестабільність продовольчих ринків, обмеженість внутрішніх фінансових ресурсів та інституційна неузгодженість – усе це послаблює здатність економіки протистояти ціновим шокам. Тому завершальний напрям вдосконалення антиінфляційної політики передбачає реалізацію глибоких структурних реформ та подальшу гармонізацію економічної політики України з нормами Європейського Союзу.

Для зниження інфляційної вразливості економіки важливо реалізувати комплекс структурних реформ. Оскільки енергетичний сектор залишається ключовим джерелом інфляції витрат, держава повинна стимулювати розвиток відновлюваних джерел енергії, підвищувати енергоефективність та диверсифікувати постачальників. Це дозволить зменшити витратну інфляцію,

пов'язану з енергетичними шоками, та підвищити стійкість економіки до зовнішніх цінових коливань. Наприклад, Естонія після впровадження програми «Green Transition» зменшила енергетичну інфляцію на 30% протягом двох років. Доцільно також вдосконалити систему продовольчої безпеки шляхом створення державних резервів базових товарів і підтримки аграрної логістики для зменшення сезонних коливань цін.

У сфері фінансового ринку важливим напрямом є розвиток ринку державних цінних паперів у національній валюті, що знизить рівень доларизації та розширить внутрішні джерела фінансування дефіциту. Ключовим інституційним напрямом є подальша гармонізація фінансового сектору з "EU acquis", зокрема за Главою 9 (Фінансові послуги). Це включає повне впровадження стандартів достатності капіталу (CRD IV/CRR) та оновлення систем нагляду відповідно до моделі Єдиного наглядового механізму (SSM), що посилить стійкість банківської системи [45]. Слід завершити імплементацію Open Banking (на основі європейської директиви PSD2), що підвищить прозорість платіжних операцій та, за оцінками, може знизити транзакційні витрати до 20%. У Великій Британії після впровадження Open Banking понад 4 млн користувачів перейшли на цифрові платіжні сервіси, що сприяло зниженню вартості транзакцій та підвищенню конкуренції у фінансовому секторі. Також необхідно продовжувати лібералізацію руху капіталу, відповідно до Статей 63–66 ДФЄС, пов'язуючи її зі стимулюванням прямих іноземних інвестицій [12].

Нарешті, необхідно підвищити аналітичний потенціал органів економічної політики: розширити бази макроекономічних даних, вдосконалити економетричні моделі прогнозування та забезпечити відкритість методології. Доцільно створити міжвідомчий центр макроекономічного моделювання з відкритим доступом до методології та даних, аналогічно до моделі OECD Economic Outlook. Це дозволить формувати точніші сценарії інфляційного розвитку та адаптувати політику до

змін у глобальному середовищі. Структурні реформи та євроінтеграція є не лише умовою макроекономічної стабільності, а й важливим інструментом зниження інфляційної вразливості. Їх реалізація дозволить зміцнити фундамент економіки, зменшити залежність від зовнішніх шоків і забезпечити стійкість антиінфляційної політики у середньо– та довгостроковій перспективі.

Запропоновані напрями вдосконалення антиінфляційної політики демонструють необхідність комплексного підходу, який поєднує інституційне посилення, міжвідомчу координацію, прозору комунікацію та структурну трансформацію. Посилення монетарного регулювання та повернення до чіткої рамки інфляційного таргетування дозволяє зміцнити довіру до Національного банку України та підвищити ефективність трансмісійних механізмів. Координація з фіскальною політикою – через запровадження фіскальних правил і створення міжвідомчих платформ – сприяє зниженню ризиків фіскального домінування та забезпечує узгодженість макроекономічних рішень.

Підвищення прозорості та вдосконалення комунікаційної політики НБУ є критично важливими для формування стабільних інфляційних очікувань, особливо в умовах високої невизначеності. Водночас реалізація структурних реформ – у сферах енергетики, продовольчої безпеки, фінансового ринку та аналітичної спроможності – створює фундамент для довгострокової цінової стабільності та інтеграції України в європейський економічний простір.

Таким чином, ефективна антиінфляційна політика має базуватись на системному поєднанні короткострокових стабілізаційних заходів і стратегічних реформ, що дозволить не лише стримувати інфляцію, а й забезпечити стійке економічне зростання в умовах посткризового відновлення.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження інфляційних процесів в Україні було виконано ряд завдань, спрямованих на досягнення поставленої мети, а саме: здійснення комплексної аналітичної оцінки інфляційних процесів в Україні, визначення причин, особливостей розвитку інфляції, а також розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення антиінфляційної політики держави.

У першому розділі було розглянуто теоретико–методологічні основи дослідження інфляційних процесів, зокрема проаналізовано економічну природу інфляції, її види, форми прояву та соціально–економічні наслідки. Інфляція розглядається не лише як грошовий феномен, а як складне багатофакторне явище, що формується під впливом монетарних, структурних і зовнішніх чинників. Було систематизовано класифікаційні підходи до її вивчення, визначено основні типи інфляції – попиту, витрат, збалансовану та незбалансовану, а також прогнозовану і непередбачувану. Особливу увагу приділено аналізу впливу інфляції на соціально-економічний розвиток держави. Визначено, що зростання цін призводить до зниження купівельної спроможності, посилення нерівності доходів, деформації ринкових механізмів та зменшення інвестиційної активності.

У роботі було узагальнено еволюцію наукових підходів – від класичних до сучасних монетаристських і неокейнсіанських теорій, які акцентують на ролі очікувань, довіри до центрального банку та інституційних факторів. Це стало основою для подальшого дослідження механізмів інфляції в українських умовах.

Окрему увагу в першому розділі приділено методологічним підходам до оцінювання інфляції. Проаналізовано основні статистичні показники, що характеризують динаміку інфляції, зокрема індекс споживчих цін (ІСЦ), індекс цін виробників (ІЦВ), індекс витрат на проживання та дефлятор ВВП.

Доведено, що їх комплексне використання дає можливість всебічно оцінити інфляційні тенденції та розмежувати вплив монетарних і немонетарних чинників на інфляцію. Також було розглянуто економіко-математичні методи аналізу, а також сучасні підходи до прогнозування, що поєднують кількісні та експертні методи. Це створює наукову основу для побудови прогнозних сценаріїв розвитку інфляції.

У другому розділі проведено безпосередньо аналітичну оцінку інфляційних процесів в економіці України за період 2017–2025 років. На основі статистичних даних простежено динаміку індексу споживчих цін і проаналізовано основні тенденції. Установлено, що в 2017–2019 роках спостерігалось поступове зниження інфляції внаслідок зміцнення гривні та жорсткої монетарної політики НБУ. Водночас 2020–2022 роки стали періодом посилення інфляційного тиску через пандемію COVID-19 та повномасштабне вторгнення Росії, що призвело до девальвації гривні, руйнування виробничих ланцюгів та зростання собівартості продукції.

Пік інфляції припав на 2022 рік, коли показник сягнув 26,6%, що стало найвищим рівнем за останнє десятиліття. Однак у 2023–2024 роках спостерігається поступова стабілізація ситуації — зниження інфляції до 5,1% у 2023 р. та незначне зростання у 2024 р., що свідчить про певне відновлення контролю над цінами. У 2025 році динаміка ІСЦ демонструє ознаки поступового зниження інфляційного тиску, зберігаючи коливання у межах 8–10%.

У процесі аналізу встановлено, що інфляційні процеси в Україні мають переважно витратний характер, тобто зумовлені зростанням цін на енергоносії, транспортні та логістичні витрати, а також підвищенням витрат на оплату праці у стратегічних галузях. Це підтверджує домінування немонетарних факторів і пояснює обмежену ефективність традиційних інструментів монетарної політики.

Також у другому розділі було проведено прогнозування інфляційних процесів, що дало змогу побудувати кілька можливих сценаріїв розвитку.

Базовий прогноз свідчить про поступове зниження темпів інфляції у разі збереження стабільності на валютному ринку та помірної грошово-кредитної політики. Оптимістичний сценарій передбачає активізацію економічного зростання та зниження інфляції до однозначного рівня, тоді як песимістичний сценарій вказує на ризики повторного зростання інфляційного тиску в разі ескалації воєнних дій або енергетичних криз. У роботі доведено важливість поєднання кількісних моделей з експертними оцінками для підвищення достовірності прогнозів.

У третьому розділі розглянуто сучасний стан антиінфляційної політики України та напрями її вдосконалення. Оцінено роль Національного банку України у забезпеченні цінової стабільності, а також ефективність політики інфляційного таргетування, що реалізується з 2016 року. Встановлено, що попри воєнні виклики НБУ продовжує дотримуватися принципів незалежності та прозорості, що дозволяє підтримувати відносну стабільність інфляційних очікувань.

У роботі підкреслено, що монетарні заходи залишаються лише частково ефективними через значний вплив немонетарних факторів — дефіцит бюджету, енергетичну нестабільність, порушення логістичних ланцюгів та девальваційні очікування. Тому запропоновано напрями вдосконалення антиінфляційної політики, серед яких: посилення координації між монетарною та фіскальною політикою, стимулювання внутрішнього виробництва, розвиток інструментів хеджування інфляційних ризиків, а також підвищення довіри населення до національної валюти.

Узагальнення міжнародного досвіду (ЄС, США, Польща, Чехія) показало, що ключем до стабільності цін є поєднання незалежності центрального банку, ефективної комунікаційної політики, прогнозованості рішень і своєчасного реагування на зовнішні шоки. Ці принципи можуть бути адаптовані в Україні з урахуванням її економічної специфіки.

Проведене дослідження дозволило виявити комплексну природу інфляційних процесів в Україні, показати їх взаємозв'язок із внутрішніми

макроекономічними та зовнішніми факторами. Результати аналізу підтвердили, що інфляція є не лише грошовим явищем, а системним викликом для економічної стабільності, який потребує узгоджених дій державних інституцій.

До ключових висновків належить те, що ефективна антиінфляційна політика має ґрунтуватися на поєднанні монетарних і структурних інструментів, підвищенні інституційної спроможності Національного банку, розвитку фінансових ринків та зміцненні довіри економічних агентів до державної політики.

У підсумку можна зазначити, що попри серйозні виклики, пов'язані з воєнними діями, Україна демонструє поступову стабілізацію інфляційних процесів і здатність адаптувати макроекономічну політику до нових умов. Подальше вдосконалення антиінфляційних механізмів, підвищення прозорості дій центрального банку та посилення взаємодії між фіскальною й монетарною політикою сприятимуть досягненню стійкого економічного зростання та підвищенню добробуту населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Круш П. В. Клименко О. В. К 84 Інфляція: суть, форми та її оцінка: Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 288 с.
2. Кириленко І. В. Інфляційне таргетування в Україні: сучасні виклики та перспективи // Управління та моделювання у фінансах: науковий погляд. — 2022. — № 2 (78). — С. 164–172
3. Рибчук А. В., Файдула М. Б. Інфляція в системі суспільно-економічних відносин // Business Inform. — 2023. — №7. — С. 146–150. — DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-7-146-150>
4. Zhang R., Zhou Z. The Effect of Inflation on Economic Growth // Proceedings of the International Conference on Economics and Social Sciences. — 2025. — Published: 3 January 2025. — [Електронний ресурс]. — DOI: <https://doi.org/10.54254/2754-1169/2024.LD19195>
5. Національний банк України. Інфляційний звіт за III квартал 2025 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2025-Q3.pdf?v=14
6. Центр політики та досліджень. Вплив ембарго російської нафти на економіку РФ та світу. — 13.05.2022. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://cpd.gov.ua/articles/czpd_analizuye-11/
7. Інфляція витрат - що це таке, визначення та поняття. Economy-Pedia.com. URL: <https://uk.economy-pedia.com/11038397-cost-inflation> (дата звернення: 16.12.2025).
8. Данилишин Б. Інфляційні тенденції: стратегії та реальні наслідки // Главком. — 12.01.2025. — https://glavcom.ua/columns/b_danilishyn/infljatsijni-tendentsiji-stratehiji-ta-realni-naslidki-1040093.html
9. Національний банк України. Інфляційний звіт за II квартал 2025 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу:

- https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Inflation_Report_for_Experts_pr_2025-Q2.pdf?v=13
- 10.Осіпова Л. В., Пекарчук Ю. М. Вплив монетарної політики на інфляцію та стабільність цін // Збірник наукових праць Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ. – 2023. – С. 15–16.
 - 11.Trading Economics. Ukraine Inflation Rate. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tradingeconomics.com/ukraine/inflation-cpi> (дата звернення: 16.11.2025)
 - 12.Forbes Україна. Інфляція, енергетика та ВВП: виклики економіки України у 2025–2027 роках. – <https://forbes.ua/money/shcho-chekae-ukrainsku-ekonomiku-u-nayblizhchi-tri-roki-vikliki-ta-prognozi-vid-natalii-shapoval-ta-dmitra-krukovtsya-z-kse-institute-18022025-27269>
 - 13.Arsic, M., Mladenović, Z., & Nojković, A. (2022). Macroeconomic performance of inflation targeting in European and Asian emerging economies. *Journal of Policy Modeling*.
 - 14.Ільчук П. Г., Коць О. О., Данилів І. Л. Інфляційне таргетування як стратегія грошово-кредитної політики: закордонний та вітчизняний досвід // Науковий вісник Львівської політехніки. – Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2023.
 - 15.Державна служба статистики України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua>
 - 16.Kiley M. T., Mishkin F. S. The Evolution of Inflation Targeting from the 1990s to 2020s: Developments and New Challenges. – Board of Governors of the Federal Reserve System; Columbia University; National Bureau of Economic Research, 2023. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.federalreserve.gov/econres/feds/the-evolution-of-inflation-targeting.htm>
 - 17.Як Національний банк може впливати на інфляцію, використовуючи облікову ставку. Національний банк України. URL:

- <https://bank.gov.ua/ua/monetary/about/keyrate-inflat> (дата звернення: 16.11.2025).
18. Lessons for rebuilding Ukraine from economic recoveries after natural disasters. CEPR. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/lessons-rebuilding-ukraine-economic-recoveries-after-natural-disasters> (date of access: 16.11.2025).
 19. Becker T., Elgin C., & Götz M. Lessons for rebuilding Ukraine: Economic recoveries after natural disasters. VoxEU – CEPR, 2022. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cepr.org/voxeu/columns/lessons-rebuilding-ukraine-economic-recoveries-after-natural-disasters>
 20. Aiyar S., & Ilyina A. The long-lasting economic shock of war. Finance & Development, IMF, March 2022. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2022/03/the-long-lasting-economic-shock-of-war>
 21. OECD. Impacts of the Russian invasion of Ukraine on financial market conditions and resilience. OECD Publishing, May 2022. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/05/impacts-of-the-russian-invasion-of-ukraine-on-financial-market-conditions-and-resilience_a29d11b1/879c9322-en.pdf
 22. Mishchenko S. Inflation Targeting in Ukraine: Challenges and Prospects. In: Dvorsky S., & Scheiber T. (eds). Monetary Policy in Central and Eastern Europe. Springer, 2024. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-90851-4_10
 23. Gali J., & Gertler M. Macroeconomic Modeling for Monetary Policy: A Retrospective. In: Taylor J. B., & Woodford M. (eds). Handbook of Macroeconomics. NBER, 2023. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nber.org/system/files/chapters/c9564/c9564.pdf>

24. Центр економічної стратегії. Трекер економіки України під час війни. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ces.org.ua/en/tracker-economy-during-the-war/>
25. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2025–2027 роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua> (уточнити точне посилання, якщо доступне)
26. Думуч Н., Сенищ П. Державна антиінфляційна політика в Україні: основні тенденції та перспективи // Scientific Bulletin of UNFU. – 2017. – Вип. 27, №2. – С. 137–139. – DOI: 10.15421/40270229
27. Сальніченко Д. Д., Павленко Н. В. Антиінфляційна політика в Україні // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Вінниця, 16 травня 2025 р.). – Вінниця: ХНУВС, 2025. – С. 598–600.
28. Національний банк України. Інфляційний звіт, жовтень 2025 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiya-nadali-znijuvatimetsya-a-vidnovlennya-ekonomiki-zalishatimetsya-strimanim-cherez-naslidki-viyni--inflyatsiyniy-zvit>
29. Національний інститут стратегічних досліджень. Антиінфляційна політика в Україні: виклики та пріоритети. – Аналітична доповідь. – Київ, 2021. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-11/antyinflyatsiina-polityka_01112021.pdf
30. Федерація роботодавців України. Економічний дайджест (22–28 серпня 2025 року). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fru.ua/ua/media-center/analytics/ekonomichnij-dajdzhest-22-28-08-2025> (дата звернення: 16.11.2025)

31. Національний банк України. Ключова облікова ставка та інфляційне таргетування. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/about/keyrate-inflat>
32. Minfin. НБУ знизив облікову ставку до 16,5%. – 11 серпня 2025. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/ua/2025/08/11/156428714/>
33. Главком. Комітет НБУ прогнозує зниження облікової ставки до кінця року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://glavcom.ua/economics/finances/komitet-nbu-prohnozuje-znizhennja-oblikovoji-stavki-do-kintsja-roku-1086477.html>
34. Огорілко Ю. М. Інфляція як мірило незалежності центральних банків. Бізнес Інформ, 2024, 4: 187-198.
35. Лук'яненко І. Г., Гречаний П. О. Монетарна політика України під час війни // Наукові записки НаУКМА. Економічні науки. – 2024. – Т. 9, №1. – С. 54–65. – DOI: <https://doi.org/10.18523/2519-4739.2024.9.1.54-65>
36. Finap. З 1 жовтня 2025 року впроваджуються кардинальні зміни у правилах здійснення карткових операцій. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://finap.com.ua/z-1-zhovtnya-2025-roku-vprovadzhuyutsya-kardynalni-zminy-u-pravylah-zdijsnennya-kartkovyh-operatsij/>
37. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). Technical assistance on alignment of the capital markets infrastructure framework with EU Acquis. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ebrd.com/home/work-with-us/projects/tcpsd/Technical-assistance-on-alignment-of-the-capital-markets-infrastructure-framework-with-EU-Acquis.html>
38. VoxUkraine. EU integration and central bank independence: Is Ukraine taking a unique path? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://voxukraine.org/en/eu-integration-and-central-bank-independence-is-ukraine-taking-a-unique-path>

- 39.Кривцун І. Особливості сучасної монетарної політики центробанків // Економіка та суспільство. – 2022. – № 45. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-92>
- 40.Думич Н. Б., Сенищ П. М. Державна антиінфляційна політика в Україні: основні тенденції та перспективи // Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна. – 2017. – Вип. 27, № 2. – С. 137. – 139
- 41.Черничко Т. В., Черничко С. Ф. Ефективність антиінфляційної політики в Україні та колишніх республіках Радянського Союзу // Науковий вісник Мукачівського державного університету. – 2017. – Вип. 68. – УДК 338.246.2:336.74.
- 42.Європейський досвід фіскальної дисципліни: приклади Німеччини та Швеції // Аналітична записка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/11/27/7174378/> (дата звернення: 16.11.2025)
- 43.Хохич, Д.Г Інфляційне таргетування: теорія та практика реалізації [Текст] : монографія / Д. Г. Хохич ; Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана. - Київ : КНЕУ, 2022. - 279 с. : рис., табл. - Назва на корінці : Інфляційне таргетування. - Бібліогр.: с. 266-279. - 300 прим. - ISBN 978-966-929-382-7 КНЕУ - 115 років.
- 44.Офіційний сайт Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2025/>
- 45.Національний банк України. Статистика фінансового сектору. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 16.11.2025)
- 46.Інфляційні звіти Національного банку України за жовтень 2024 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q4.pdf?v=9
- 47.Асquis ЄС. ЄВРОСКОП – Євроскоп – євроінтеграція України в деталях: моніторинг, співпраця, навчання. URL: <https://euroscope.org.ua/acquis-yes/> (дата звернення: 16.11.2025).

48. Kraemer R., Lehtimäki J. Government debt: the impact of fiscal rules at the European and national level. Published Jul 5, 2023.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s10663-023-09582-z>
49. Річний звіт Національного банку України за 2024 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-ukrayini-za-2024-rik>
50. Міністерство економіки України. Інфляція: огляд за травень 2024 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://me.gov.ua/view/4fbedc61-6c46-4616-bd58-d11a25e29b8d> (дата звернення: 16.11.2025)
51. Міністерство економіки України. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2026–2028 роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=04033e6d-ae91-47c0-b5c2-438c23bb7220> (дата звернення: 16.11.2025)

ДОДАТКИ

Додаток А

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Січень	101,1	101,5	101	100,2	101,3	101,3	100,8	100,4
Лютий	101	100,9	100,5	99,7	101	101,6	100,7	100,3
Березень	101,8	101,1	100,9	100,8	101,7	104,5	101,5	100,5
Квітень	100,9	100,8	101	100,8	100,7	103,1	100,2	100,2
Травень	101,3	100	100,7	100,3	101,3	102,7	100,5	100,6
Червень	101,6	100	99,5	100,2	100,2	103,1	100,8	102,2
Липень	100,2	99,3	99,4	99,4	100,1	100,7	99,4	100
Серпень	99,9	100	99,7	99,8	99,8	101,1	98,6	100,6
Вересень	102	101,9	100,7	100,5	101,2	101,9	100,5	101,5
Жовтень	101,2	101,7	100,7	101	100,9	102,5	100,8	101,8
Листопад	100,9	101,4	100,1	101,3	100,8	100,7	100,5	101,9
Грудень	101	100,8	99,8	100,9	100,6	100,7	100,7	101,4

Таблиця А.1 – Динаміка індексу споживчих цін (ІСЦ) за місяцями у 2017–2024 роках

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Додаток Б

	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень
Індекс споживчих цін	101,2	100,8	101,5	100,7	101,3	100,8	99,8	99,8
Продукти харчування та безалкогольні напої	101,2	101,2	101,7	101,8	102,8	101,4	98,9	99,2
Алкогільні напої, тютюнові вироби	101,6	101,3	101,9	101,3	101,4	101,1	101,8	100,8
Одяг і взуття	94,5	96,9	113,3	100,1	98,1	97,8	95,4	96,8
Житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	100,2	100,2	100,8	100	100,1	100,1	100,1	100,2
Предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	100,2	100,5	99,9	99,7	100,4	100,1	99,9	99,9
Охорона здоров'я	101,7	101,1	101,7	100	100,6	100,6	100,4	100,5
Транспорт	101,4	100,6	100,2	99,7	99,9	101,1	101,6	100
Зв'язок	109,1	100,5	100	99,8	100	100	99,9	102,7
Відпочинок і культура	100,1	100,1	100,1	100,1	99,7	99,6	99,9	99,8
Освіта	100,5	100,2	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	100,3
Ресторани та готелі	101,2	101,2	100,9	101	101,5	101,2	101,1	100,6

Таблиця Б.1 – Індекс споживчих цін за категоріями 2025 рік [15]

Регресійна статистика	Значення
Множинний коефіцієнт кореляції (R)	0,954563472
Коефіцієнт детермінації (R ²)	0,911191422
Нормований (скоригований) R ²	0,851985704
Стандартна похибка регресії	4,58364137
Кількість спостережень	11

Таблиця В.1— Основні показники регресійної статистики

Джерело: розроблено автором на основі [15, 45]

Дисперсійний аналіз (ANOVA)	df (ступені свободи)	SS (сума квадратів)	MS (середній квадрат)	F-статистика	Значущість F (p-value)
Регресія	4	1293,383	323,3458	15,39026	0,002615107
Залишок (помилка)	6	126,0586	21,00977	—	—
Усього	10	1419,442	—	—	—

Таблиця В.2— Результати дисперсійного аналізу (ANOVA) регресійної моделі

Джерело: розроблено автором на основі [15,45]

Змінна	Коефіцієнт	Стандартна похибка	t-статистика	P-значення	Нижня межа 95%	Верхня межа 95%
Константа (Y-перетин)	67,4709	14,9154	4,5236	0,004	30,9743	103,9675
Облікова ставка НБУ (%)	2,6674	0,388	6,8756	0,0005	1,7181	3,6167
Обмінний курс (грн/USD)	-4,0063	0,8103	-4,9442	0,0026	-5,989	-2,0236
Ціна на нафту (Brent, \$/барель)	-0,4559	0,1262	-3,6132	0,0112	-0,7646	-0,1472
Грошова маса (M2)	27,8255	6,6554	4,1809	0,0058	11,5403	44,1107

Таблиця В.3 – Результати оцінки коефіцієнтів регресійної моделі

Джерело: розроблено автором на основі [15,45]

Звіт подібності

Метадані

Назва організації

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU

Заголовок

Овсяннікова Д.О._Аналітичне оцінювання інфляційних процесів в Україні

Автор

Науковий керівник / Експерт

Овсяннікова Д.О.Хохич Д.Г.

підрозділ

кафедра економічної теорії

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

КП 1

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

КП 2

17535

Кількість слів

КЦ

137412

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		4
Інтервали		0
Мікропробіли		64
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		7

Джерела

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/np_2015.pdf	54 0.31 %
2	https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ddce284a-d084-48dd-9305-6682128f1c86/content	36 0.21 %
3	http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/np_2015.pdf	21 0.12 %
4	http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/np_2015.pdf	21 0.12 %
5	https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a28683da-487c-4f42-aa30-bca2569d3813/content	18 0.10 %

6	https://yak.koshachek.com/articles/ponjattja-osnovni-elementi-i-tipi-groshovoi.html	14 0.08 %
7	http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/np_2015.pdf	13 0.07 %
8	Розвиток маркетингу рекрутингових послуг у міжнародному бізнесі 4/22/2020 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра міжнародної торгівлі і маркетингу)	10 0.06 %
9	Фінансово-економічна безпека підприємства: стратегія і тактика забезпечення 12/13/2024 National University "Zaporizhzhia Polytechnic" (Кафедра "Облік та фінанси")	10 0.06 %
10	https://otherreferats.allbest.ru/finance/01188864_0.html	9 0.05 %

з бази даних RefBooks (0.00 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-----------	--

з домашньої бази даних (0.06 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	Розвиток маркетингу рекрутингових послуг у міжнародному бізнесі 4/22/2020 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра міжнародної торгівлі і маркетингу)	10 (1) 0.06 %

з програми обміну базами даних (0.15 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
2	Ефективність інструментів монетарної політики в умовах економічних криз 4/16/2025 National University Kyiv Mohyla Academy course papers (National University Kyiv Mohyla Academy)	16 (3) 0.09 %
3	Фінансово-економічна безпека підприємства: стратегія і тактика забезпечення 12/13/2024 National University "Zaporizhzhia Polytechnic" (Кафедра "Облік та фінанси")	10 (1) 0.06 %

з Інтернету (1.17 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
4	http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/np_2015.pdf	117 (5) 0.67 %
5	https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ddce284a-d084-48dd-9305-6682128f1c86/content	36 (1) 0.21 %
6	https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a28683da-487c-4f42-aa30-bca2569d3813/content	18 (1) 0.10 %
7	https://yak.koshachek.com/articles/ponjattja-osnovni-elementi-i-tipi-groshovoi.html	14 (1) 0.08 %
8	http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/10370	12 (2) 0.07 %
9	https://otherreferats.allbest.ru/finance/01188864_0.html	9 (1) 0.05 %

Список прийнятих фрагментів (немає прийнятих фрагментів)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗМІСТ	КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-------	---------------------------------------

У цілому модернізація фіскальної політики має забезпечити баланс між короткостроковими потребами стабілізації та довгостроковими цілями розвитку економіки.

Література

1. Звіт про непрямі фінансові втрати економіки внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 липня 2024 року. / Д. Андрієнко, Д. Горюнов, Л. Задорожня, Ю. Маркуц, Т. Маршалок, Р. Нейтер, І. Піддубний, І. Студеннікова, Д. Топольсков. Звіт Київської школи економіки (KSE) спільно з Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/10/30.09.24_Losses_Report-ua.pdf
2. Державний бюджет. Міністерство фінансів України URL: <https://mof.gov.ua/uk/state-budget>
3. Бугрим О. Емісія — крайній захід: НБУ не бачить підстав для запуску «друкарського верстака». Інформаційне агенство УНІАН. 14.12.23. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/druk-groshey-nbu-ne-bachit-pidstav-dlya-emisiynogo-finansuvannya-byudzhetu-12483729.html>
4. Ходжаян А., Шеін О. Модернізація державної фіскальної політики в межах національної стратегії доходів до 2030 року та її роль у забезпеченні економічної безпеки. Економічний аналіз. 2024. Том 34. № 1. С. 326–336. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.01.326>
5. Національна стратегія доходів до 2030. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/government_approved_national_revenue_strategy_2024-2030-4364

Хохич Д.Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії*

Овсяннікова Д.О.

*здобувачка вищої освіти,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОГНОЗУВАННЯ ІНФЛЯЦІЇ В УМОВАХ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Прогнозування інфляції є ключовим для економічної політики в умовах макроекономічної нестабільності. В умовах воєнного стану в Україні точні прогнози дозволяють коригувати політику та підтримувати стабільність. З огляду на сучасні виклики, адаптація методів прогнозування до швидко змінюваних умов є надзвичайно актуальною. Це сприятиме не лише стабілізації економіки, а й створенню основи для її подальшого відновлення. Мета цього дослідження — визначити ключові особливості прогнозування інфляції в умовах макроекономічної нестабільності, а також виявити найефективніші підходи і методи, які дозволяють забезпечити точність прогнозів та своєчасність економічних рішень в умовах сучасних викликів.

Макроекономічна нестабільність — це стан економіки, який характеризується коливаннями економічної активності, такими як зміни в рівні виробництва, зайнятості та цін [9]. Ця нестабільність може бути викликана різними факторами, включаючи політичні кризи, зовнішні шоки та зміни в глобальній економіці. Макроекономічна нестабільність в Україні викликається зовнішніми шоками, такими як війни, глобальні кризи, і внутрішніми чинниками, що впливають на рівень інфляції. Ці фактори значно впливають на рівень інфляції та економічні процеси в країні. Макроекономічна нестабільність та інфляція взаємопов'язані. Політична нестабільність і зовнішні шоки, наприклад зміни цін на нафту, спричиняють інфляційний тиск. Фінансова нестабільність обмежує кредити та підвищує їхню вартість, посилюючи інфляцію. Прогнозування інфляції в умовах макроекономічної нестабільності має велике практичне значення, оскільки воно дозволяє уряду та центральному банку вчасно реагувати на економічні виклики та приймати зважені рішення.

Точне прогнозування інфляції є ключовим інструментом для коригування монетарної та фінансової політики, що дозволяє знизити ризики різких коливань цін і підтримувати макроекономічну стабільність, особливо в умовах нестабільності. Під час війни інфляційні процеси стають більш волатильними через вплив зовнішніх і внутрішніх шоків, зокрема військових дій, політичної нестабільності та економічних криз [1]. У таких умовах основними чинниками інфляції виступають немонетарні фактори, такі як війна та логістичні проблеми, які значно знижують ефективність монетарних інструментів контролю [3]. Водночас прогнозування інфляції ускладнюється необхідністю враховувати численні фактори впливу на цінові процеси, що потребує використання адаптивних та більш складних економетричних моделей. У таких умовах важливим є вибір методів прогнозування, розглянемо основні.

Методи прогнозування інфляції під час нестабільності:

- вектор-авторегресійний метод (VAR): Цей метод використовується для побудови короткострокового прогнозу інфляції шляхом аналізу взаємозв'язків між різними економічними змінними [2];
- сценарне прогнозування: Дозволяє оцінювати різні сценарії економічного розвитку та їхній вплив на інфляцію, що є корисним для довгострокового планування [4];
- моделі часових рядів (ARIMA та GARCH): Моделі ARIMA використовуються для аналізу та прогнозування часових рядів інфляції, забезпечуючи можливість передбачення майбутньої динаміки цін. GARCH моделі дозволяють оцінити волатильність інфляційних процесів і передбачити ризики [5].

Для короткострокового прогнозування інфляції найчастіше застосовуються методи, що дозволяють досягти високої точності. Одним із таких є метод покомпонентного прогнозування, який оцінює рівень впливу різних факторів на окремі компоненти споживчого кошика, підвищуючи точність прогнозу індексу споживчих цін [4]. Веб-скрепінг також використовується для збору даних про динаміку споживчих цін, що забезпечує оперативну та точну оцінку інфляції за короткий період [6]. Крім того, широко застосовуються методи експертних оцінок, які, хоча й є простішими, потребують значного досвіду фахівців для точного прогнозування за умов обмеженості доступних даних. Ці методи застосовуються в Національному банку України та інших фінансових інституціях для короткострокового прогнозування інфляції. У щоквартальному Інфляційному звіті НБУ за квітень 2024 року зазначено, що очікується помірне пришвидшення інфляції у 2024 році до 8,2 %, з подальшим зниженням до 6 % (попередній прогноз — 5,8 %) у 2025 році та до 5 % у 2026 році [7]. Для підвищення точності прогнозів і адаптації до викликів макроекономічної нестабільності потрібно впроваджує новітні підходи та технології. Зокрема, вдосконалюються економетричні моделі (VAR, ARIMA, GARCH), які дозволяють точніше враховувати взаємозв'язки між економічними змінними. Важливим напрямом є використання технологій машинного навчання для аналізу великих масивів даних і виявлення прихованих закономірностей, які впливають на інфляційні процеси. Крім того, особлива увага приділяється розробці сценарних моделей, які враховують потенційні зовнішні шоки, такі як енергетичні кризи чи геополітичні конфлікти.

Отже, прогнозування інфляції в умовах макроекономічної нестабільності є складним, але надзвичайно важливим процесом для забезпечення економічної стабільності та ефективного управління фінансовими ресурсами. Вдосконалення методів прогнозування, таких як застосування складних економетричних моделей, машинного навчання та сценарного прогнозування, дозволяє точніше враховувати взаємозв'язки між економічними змінними та адаптувати політику до швидко змінюваних умов. А завдяки використанню сучасних підходів і технологій прогнозування можна досягти кращої адаптації економічної політики до реалій, зберігаючи макроекономічну стабільність і сприяючи економічному відновленню в умовах кризових ситуацій.

Література

1. Рощина Н.В., Мельничук В.Е., Нестеренко В.І. Особливості інфляційних процесів в Україні. Економічний вісник Національного технічного університету України Київський політехнічний інститут, 2017, № 14, С. 61–67.
2. Петрик О.І., Половнєв Ю.О. Аналіз чинників інфляції та її прогнозування в Україні. Економіка і прогнозування, 2003, № 11, С. 91.
3. Прасад А. НБУ пояснив перевищення прогнозу інфляції у 2024-му і очікує її подальшого прискорення. Forbes.ua. URL: <https://forbes.ua/news/nbu-poyasniv-perevishchennya-prognozu-inflyatsii-u-2024-mu-i-ochikue-ii-podalshe-priskorennya-13012025-26247> (дата звернення: 16.01.2025).
4. Скрипенко М.І. Фактори макроекономічної нестабільності в системі моделей економічного розвитку. Інститут економіки та прогнозування НАН України, Київ, 2012, 720 с.
5. Фесюк Р.В., Ковальчук В.М. Моделювання та прогнозування інфляції в Україні. ББК 65 С 88, 2008, 183 с
6. Про методи та форми прогнозування макроекономічних показників економічного і соціального розвитку України, а також монетарної політики : Рішення Нац. банку України від 28.01.2019 № 1-рд. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr001500-19#Text> (дата звернення: 16.01.2025).
7. Національний банк України. Інфляція залишатиметься помірною, а економіка надалі відновлюватиметься у 2024–2026 роках — Інфляційний звіт НБУ. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiya-zalishatimetsya-pomirnoyu-a-ekonomika-nadali-vidnovlyuvatimetsya-u-20242026-rokah--inflyatsiyniy-zvit-nbu> (дата звернення: 16.01.2025).
8. Лук'яненко І. Особливості прогнозування інфляційних процесів за умов економічної нестабільності. Розділ монографії, 2017, 155 с.
9. Кульков В.М., Теняков И.М. «Макроекономіка.» 2016, 375 с.

Хохич Д.Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії,*

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ РОЗРАХУНКУ ІНДЕКСУ СПОЖИВЧИХ ЦІН У КРАЇНАХ З РИНКАМИ, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

Розуміння інфляції на основі моделей споживчих витрат дозволяє краще зрозуміти це явище та покращити політичні реакції на негативні процеси підвищення цін на споживчих ринках. Нижче наведена коротка характеристика наборів товарів і послуг, що беруть участь у розрахунку базової інфляції окремих національних статистичних служб країн з ринками, що розвиваються (табл. 1).

Таблиця 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ РОЗРАХУНКУ ІСЦ/БАЗОВОЇ ІНФЛЯЦІЇ В КРАЇНАХ З РИНКАМИ, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

Країна	Методологічні принципи розрахунку ІСЦ/базової інфляції
Азербайджан	Розраховується методом виключення сезонних товарів та послуг, ціни на які адміністративно регулюються (комунальні платежі, послуги транспорту, зв'язку, банківські послуги і т.д.), паливо (бензин).
Вірменія	Розраховується методом виключення товарів, ціни на які зросли на світових ринках, або ріст цін був зумовлений погодними умовами (наприклад, в окремі роки розрахунок проводився з виключенням цін на комунальні послуги, або без врахування товарів сільськогосподарського призначення, ріст цін на які був результатом несприятливих погодних умов.